

Rozhovor s astronomem Lubošem Perkem. Rozbor generačního vědomí

TOMÁŠ W. PAVLÍČEK

Interview with the Astronomer Luboš Perek.

Analysis of Generational Consciousness

Abstract: The study presents the scientific life of the world-famous Czech astronomer Luboš Perek (1919–2020) and the factors that led to his career: Perek's family background, his education (studies interrupted by the Second World War) and, last but not least, his experiences during his internship in the Netherlands in 1948–1949. The study places Perek's studies and the beginning of his career in the contemporary context of the development of natural sciences and university education in the Czech lands. It presents the methodological possibilities of writing the history of universities from below, i.e. through the eyes of the students, using research on generational consciousness. The editorial part of the paper consists of two interviews with Luboš Perek from 2015 and 2020, focusing on his studies and the early years of his scientific career. Based on these interviews, the author compares the application of the oral history method in the form of a life story with the findings from an additional interview. Researching generational consciousness and the history of universities from below helps to clarify the sense of belonging among peers, including the younger generation who started studying in 1945. The application of the analysis of generational consciousness in the research of the history of science (in this case history of astronomy) shows that it is essential not to underestimate the difference between the cultural and communicative memory of scientists. **Keywords:** Luboš Perek (1919–2020), history of science, astronomy, memory, oral history

DOI: 10.54681/AV.2022.1.3

Úvod¹

„Spása přišla, jako kdysi křesťanství, z Moravy. V létě 1956 přešel z Brna do Budečské doc. Luboš Perek a založil tam skupinu pro hvězdnou dynamiku.“²

¹ Úvodní studie a edičně zpřístupněné rozhovory vznikly jako výstup projektu „První poválečná generace českých astronomů, astrofyziků a matematiků“ (GA ČR 19-20678S).

² PLAVEC, Mirek. Přes překážky ke hvězdám. In HADRAVA, Petr et al. (eds.). *Ondřejovská hvězdárna. Sborník o české a moravské astronomii uspořádaný ke 100. výročí Ondřejovské hvězdárny a 650. výročí University Karlovy*. Praha: Vesmír, 1998, s. 193 (dále: PLAVEC, M. *Přes překážky ke hvězdám*).

Z výše citované vzpomínky astronoma Miroslava Plavce vyplývá, že Luboš Perek představoval klíčovou postavu pro první poválečnou generaci českých astronomů, hlavně pak pro formování jejich vědeckých sítí. Vysvětlení vzniku takové sítě nebo souvislosti mezi historickou pamětí aktérů a strukturováním habitu vědců však představuje badatelskou výzvu. Tradiční pojetí dějin vědeckých disciplín zde nepřináší hlubší vysvětlení, naopak do značné míry staví na vzpomínkách aktérů (podobně jako citát v úvodu). Obecně pojatá metodologie výzkumu habitu³ má zase limity v pramenné argumentaci a je komplikovaně přenositelná na vybrané akademické pole, které prošlo mnoha diskontinuitními zásahy, jako tomu bylo ve 20. století v českých zemích a na Slovensku, resp. v Československu. V souvislosti s rostoucím zájmem o činnost nestátních aktérů získalo v historiografii prostor i studium sítí profesionálů s kvalifikací v určité vědní oblasti.⁴ Význam vědeckých sítí v mezinárodní politice rozpracoval Peter Haas, když je souhrnně označil jako epistémické komunity.⁵ Inspiroval se T. Kuhnem, který zkoumal spojnice mezi jednotlivci v rámci vědeckých komunit.⁶ Nacházel je ve sdíleném paradigmatu neboli v souboru sdílených přesvědčení představujícím výsledky vědeckého výzkumu, které členům vědeckých komunit znázorňují modely problémů a jejich řešení.

Cílem studie je na příkladu vzpomínek jednoho z hlavních představitelů československé poválečné astronomie, Luboše Perka, prozkoumat, co umožňuje psaní dějin univerzity i obecně dějin vědních oborů „zdola“ pohledem studentů, respektive vědců na začátku své kariéry. V této fázi života jde (zatím) o aktéry, kteří jsou historiografií často minorizováni nebo zobecňováni, neboť historiografie vědeckých institucí i vzdělávání se soustředila buď na kvantitativní data katalogů zapsaných studentů,⁷ nebo na písemné dokumenty vzešlé

z činnosti nejvyšších orgánů – rektorátu a fakultních profesorských sborů,⁸ případně obecně na roli a význam univerzity v širším geopolitickém a kulturním poli.⁹ Všechny tři perspektivy se pak do značné míry mohou rozcházet s kolektivním vědomím určité generace studentů, kteří po absolutoriu jsou hlavními tvůrci vědeckého poznání a jeho předávání. Právě metodu orální historie soustředící se na výpovědi minorizovaných¹⁰ (případně výpovědi o minorizovaných obdobích vědecké kariéry) bych v tomto ohledu chtěl prověřit.

Předkládaný článek se skládá z úvodní studie, která se nejprve zabývá dobovým kontextem rozvoje přírodních věd v českých zemích, poté se zaměřuje na možnosti využití pamětníků vědy pro studium dějin univerzity zdola s důrazem na generační vědomí. V neposlední řadě pak studie přináší stručný Perkův životopis a okolnosti, za kterých rozhovory s tímto významným českým astronomem vznikly. Následuje edičně zpracovaný rozhovor s Lubošem Perkem z roku 2015 zaměřený na Perkovo mládí, studium a počátky kariéry, doplněný o dílčí pasáže z dodatkového rozhovoru z roku 2020, který umožnil zahrnout partikulární témata. Poslední část článku se proto věnuje interpretaci těchto zjištění a vyvozuje závěry týkající se komunikační paměti a obsazování akademických pozic po druhé světové válce a vytváření vědeckých sítí, do kterých už byla první poválečná generace astronomů zapojena. Studie na základě analýzy generačního vědomí i poznatků z edičně zpracovaných rozhovorů ukazuje, že v dějinách vědních oborů je nezbytné nepodceňovat rozdíl mezi kulturní a komunikační pamětí vědců.

Dobový kontext přírodních věd v českých zemích

Dějiny exaktních věd v českých zemích a Československu se zpravidla soustředí na institucionální vývoj (univerzity, akademie, vědecké spolky), na dějiny oborů, popřípadě tzv. vědeckých škol a na biografie významných postav (profesorů).¹¹ Historiografie často sledovala dopady totalitních režimů na svobodnou

3 BOURDIEU, Pierre. *Homo Academicus*. Stanford: Stanford University Press, 1988 (dále: BOURDIEU, P. *Homo Academicus*).

4 FISCHER, Frank. *Technocracy and the Politics of Expertise*. Newbury Park, CA: Sage, 1990; IRWIN, Alan. STS Perspectives on Scientific Governance. In HACKETT, Edward et al. (eds.). *The Handbook of Science and Technology Studies*. Cambridge, MA: MIT Press, 2008, s. 583–607.

5 HAAS, Peter M. Epistemic Communities and International Policy Coordination: Introduction. *International Organization*, 1992, roč. 46, č. 1, s. 1–35. Haas současně čerpal i z výzkumů vztahu mezi znalostí a mocí, které již v průběhu sedmdesátých let minulého století realizoval FOUCAULT, Michel. *Power/Knowledge. Selected Interviews and Other Writings, 1972–1977*. New York: Pantheon Books, 1980.

6 KUHN, Thomas S. *The Structure of Scientific Revolutions*. Chicago: University of Chicago Press, 1962, s. 10.

7 Podobným směrem se vydal např. PEŠEK, Jiří. Historiografie ve světle disertací na pražské české univerzitě v letech 1882–1939. In TÝŽ. *Setkávání s Klio. Studie z dějin dějepisců*. Praha: Academia, 2014, s. 566–584.

8 HAVRÁNEK, Jan, POUŠTA, Zdeněk (eds.). *Dějiny Univerzity Karlovy. IV. 1918–1990*. Praha: Karolinum, 1998 (dále: HAVRÁNEK, J., POUŠTA, Z. *Dějiny Univerzity Karlovy. IV.*).

9 HANUŠ, Jiří, FASORA, Lukáš. *Mýty a tradice středoevropské univerzitní kultury*. Brno: Masarykova univerzita, 2019.

10 PORTELLI, Alessandro. *Smrt Luigiho Trastulliho a jiné příběhy. Forma a význam v orální historii*. Praha: Karolinum, 2020; Ač Luboš Perek jistě nebyl „minorizovaným“ vědcem, spíše naopak, v kontextu jeho studia a začátků kariéry je možné ho touto optikou vnímat (než přešel do Astronomického ústavu ČSAV, byl „minorizován“ ve vztahu k tehdy již etablovaným představitelům oboru).

11 KRAUS, Ivo et al. *Věda v českých zemích. Dějiny fyziky, geografie, geologie, chemie a matematiky*. Praha: Česká technika – nakladatelství ČVUT, 2019; SVATOS, Michal a kol. 100

akademickou obec (uzavření českých vysokých škol, akční výbory po únoru 1948, vysokoškolská reforma).¹² Samostatná pozornost je pak věnována mementu vědců židovského původu a osudům německé vědy v českých zemích.¹³

Vytváří se tak obraz dominantní české vědy, které po dvacetiletém období masarykovského demokratického státu bylo znemožněno svobodně působit; obraz profesorů a studentů, kteří v zájmu vědy položili za války své životy, a memento jejich obětí se stalo pro kolegy závazkem kontinuity v práci a výzkumu. Sotva však akademická obec stačila po válce obnovit výuku a bádání, byla „zotročena“ komunistickým režimem (1948), resp. vysokoškolskou reformou (1950).¹⁴ Řada zasloužilých profesorů mohla být ráda, že po propuštění z vysoké školy nalezla působiště v Československé akademii věd (dále ČSAV). Té byl sice vnucen sovětský model, ale úspěšní čeští vědci se zasloužili o překonání tohoto stigma svými objevy, mezinárodním uznáním i vnitřní loajalitou (O. Wichterle, J. Heyrovský aj.).¹⁵

Cílem článku není zpochybňovat akademické svobody ani demokratické hodnoty a nelehké osudy historických aktérů. Složitý proces transformace vědeckých institucí je navíc dobře popsán v odborné literatuře.¹⁶ Ta věnovala výrazněji pozornost zkušenosti historiků a filozofů, na jejichž osudech se často pohodlně ilustruje jejich demokratické přesvědčení a následně omezení po únoru 1948. Ve srovnání s tím se rodí představa, že přírodní vědy nebyly pod takovým ideologickým vlivem, ba dokonce měli na centrálním řízení vědy zájem.¹⁷

let Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy. Praha: Přírodovědecká fakulta UK, 2020. Svým přístupem je stále nepřekonané kompendium NOVÝ, Luboš et al. *Dějiny exaktních věd v českých zemích do konce 19. století*. Praha: Nakl. ČSAV, 1961.

- 12 URBÁŠEK, Pavel, PULEC, Jiří. *Vysokoškolský vzdělávací systém v letech 1945–1969*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012, s. 125–205.
- 13 SROV. ŠIMŮNEK, Michal, KOSTLÁN, Antonín (eds.). *Disappeared science. Biographical dictionary of Jewish scholars from Bohemia and Moravia – victims of Nazism, 1939–1945*. Praha – Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2013.
- 14 CONNELLY, John. *Captive University. The Sovietization of East German, Czech, and Polish Higher Education, 1945–1956*. Chapel Hill, NC – London: The University of North Carolina Press, 2000.
- 15 DVOŘÁČKOVÁ, Věra, FRANC, Martin a kol. *Dějiny Československé akademie věd. I. 1952–1962*. Praha: Academia – Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2020.
- 16 JAREŠ, Jakub, FRANC, Martin a kol. *Mezi konkurencí a spoluprací. Univerzita Karlova a Československá akademie věd 1945–1969*. Praha: Karolinum, 2018, s. 78–94, rozebírá jak meziválečnou a válečnou situaci v postavení vysokých škol, tak následující diskuse o reformě, ale dramatickému vývoji uvnitř akademického pole v roce 1945/1946 nevěnuje pozornost.
- 17 URBÁŠEK, Pavel a kol. *Kapitoly z dějin univerzitního školství na Moravě v letech 1945–1990*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003; ZOUHAR, Jan, PAVLINCŮVÁ, Helena, GABRIEL, Jiří. *Česká filosofie v letech 1945–1948*. Brno: Academicus, 2013.

Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy (dále UK) a Masarykovy Univerzity (dále MU) vznikly v roce 1920, resp. 1919 jako nová, osamostatněná akademická pole, v němž se metodicky scházely a potýkaly obory matematicko-fyzikální, chemicko-farmaceutické, biologické a geologicko-geografické. Jejich představitelé se také různě, někteří výrazně angažovali v politice, což lze sledovat i na zapojení vědců v odbojové činnosti a v procesu obnovy poválečného světa. Svědčí to o neformální kariérní hierarchizace profesorů, která zůstala v historiografii univerzitních dějin skryta.¹⁸

Vedle biografí, vývoje institucí a politického dějepisu má proto opodstatnění sledovat, jak se už od 19. století a posléze v éře Československé republiky vytvářely vědecké sítě jednotlivých oborů fungujících nad rámec konkrétních univerzit a vědeckých spolků. Univerzitní profesori – klíčové postavy těchto sítí – také udávali směr výzkumu, reprezentovali českou vědu, resp. Československo na mezinárodních kongresech, schvalovali témata habilitací svých žáků – docentů a soukromých docentů, kteří často léta trpělivě čekali na postup v akademickém žebříčku. Někteří kvůli obživě paralelně učili na gymnáziích, jiní se uplatnili v rezortním výzkumu nebo mezitím absolvovali obvyklé zahraniční stáže. Výhodou takto zformovaného akademického pole byla jeho semknutost, náležitě odměřený kolegiální respekt německé vědy v Československu a přehled o výzkumech vlastních kolegů v oboru, ba dokonce celkově v přírodních vědách, popřípadě filozofii vědy. Nevýhodou byla nepružnost akademického prostředí v zavádění nových metod, centrální a rozhodující postavení pražských fakult, pomalá a nepredikovatelná proměna pozic (nastanovený duchodový věk). Řádní profesori také do značné míry určovali způsoby komunikace, návyky a habituální praktiky ostatních vědců.¹⁹ Většina z nich pocházela ze zajištěného prostředí buržoazních rodin nebo se k takovému životnímu standardu snažila dopracovat.

Po vzniku či osamostatnění přírodovědeckých fakult vydělených z pražské filozofické fakulty se akademické pole českých matematiků, astronomů a fyziků v Praze, Brně a Bratislavě nacházelo v situaci evidentní přístrojové nouze (astronomie) a potřebě implikovat nové metody (matematika – zvláště geometrie). Fyzikům už ve 30. letech scházely moderně vybudované ústavy

18 Toto zcela opomíjejí HAVRÁNEK, J., POUŠTA, Z. *Dějiny Univerzity Karlovy. IV.*, s. 163–180, 263–302.

19 GECKO, Tomáš, PAVLÍČEK, Tomáš W. Kariérní postup vědce, vztah učitele se žákem a vytváření vědeckých škol. In FRANC, Martin (ed.). *Habitus českých vědců 1918–1968. Příklad dvou generací*. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 2021, s. 63–118.

a laboratoře. A matematici obecně upozorňovali na nutnost provedení vysokoškolské reformy a zrušení studijních poplatků.²⁰

Právě do tohoto kontextu v roce 1945 vstupuje zkoumaná generace studentů. Jejich plány a životními osudy zahýbala druhá světová válka. Po porážce nacismu byla evidentní potřeba urychlené obnovy vědeckého výzkumu a národního hospodářství, což zejména exaktním vědám dávalo silné vyjednávací možnosti. Dříve než došlo k únorovým vysokoškolským prověrkám, reformě školství či transformaci vědeckých společností do akademie věd „sovětského typu“, všechny radikální sociální, organizační a metodické změny mladá generace nutně vědomě vnímala. Dokonce je od květnového povstání výrazně spouštěla. Týkalo se to jak levicových, tak nelevicových studentských spolků.²¹ Představitelům všech směrů bylo zřejmé, že nadále bude určující rozměr kolektivu. Otázkou je, jak a zda vůbec si přenos a uplatnění tohoto principu představovali v akademickém poli. To je totiž ze své povahy výrazně konzervativní, ale není institucionálně jednotné. Samotní členové na různých pozicích zde vnímají a uznávají individuální zásluhy (metody, objevy, autorství, řídicí posty atd.).²² Přestože zásadní historické přelomy let 1939–1945/1948 nabourávaly daný řád akademického pole, dominovaly v něm překvapivě kontinuální prvky nad diskontinuitními.²³

Do tohoto kontextu řadím také hlavního a nejstaršího představitele poválečné generace astronomů, Luboše Perka (1919–2020), který zároveň mnoho desetiletí výrazně koordinoval vědecký výzkum této komunity a významně se podílel na navazování kontaktů v mezinárodních vědeckých sítích během celé druhé poloviny 20. století. Perek sám pocházel z rodiny vyššího společenského postavení – otec Zdeněk byl notářem, dědeček Václav advokátem, významným mladočeským politikem a tvůrcem zákona Lex Perek.²⁴ Dědečkovo postavení

a majetek umožnily vnukovi v dětství a mládí bezproblémové zajištění studia i volnočasových aktivit. Nebyl však příbuzensky spřízněn s okruhy univerzitních profesorů, tudíž své studijní zaměření a vědecké uplatnění neměl předem naryšované či jinak predikované. Po druhé světové válce by mu naopak buržoazní původ a někdejší pravicová politická orientace jeho dědečka mohly být na překážku, nicméně toto nestálo v dané situaci nutné obnovy výuky a výzkumu na pořadu dne. Jakmile se za něho zaručil profesor Josef Mikuláš Mohr (sám člen sociálních demokratů, posléze komunistů) a jmenoval ho svým asistentem v Brně, nepodařilo se akčním výborům Perka z fakulty propustit.²⁵ Má-li být individuální aktér s poněkud netypickým sociálním a rodinným zázemím hlavním představitelem sledované generace, je vhodné k průzkumu její kolektivní identity kombinovat sociologické metody generačního vědomí (mohou být i kvantitativní) a antropologicky motivované rozhovory s pamětníky – experty (kvalitativní sondy).²⁶

Dějiny univerzit zdola – rozhovory s pamětníky vědy

Namísto dějin vědeckých institucí článek studuje vývoj exaktních věd v českých zemích ve 30. a 40. letech „zdola“ – pohledem na vzdělávání a výchovu astronomů v Praze a Brně. Zohledňuje otázku předávání a cirkulace vědění a bere v úvahu kombinaci forem vědeckého poznání (role učitele, učebnic, laické samostudium, amatérské pozorování na observatořích a fenomén zakládání lidových hvězdáren).²⁷ K tomu je však vhodné propojit různé perspektivy metody orální historie s výzkumem generačního vědomí.

20 DURNOVÁ, Helena, ŽÁDNÍK, Vojtěch, KOTŮLEK, Jan. *Václav Hlavatý (1894–1969). Cesta k jednotě*. Brno: Masarykova univerzita, 2017; TĚŠÍNSKÁ, Emilie et al. *Fyzik Václav Dolejšek (1895–1945)*. Praha: Matfyzpress, 2005.

21 POLIŠENSKÝ, Josef. *Historik v měnicím se světě*. Praha: Univerzita Karlova, 2001.

22 Pojem akademické pole vymezil BOURDIEU, P. *Homo Academicus*, s. 114.

23 K této problematice srov. dnes již klasické studie SCHWIPPEL, Jindřich. ČAVU a ČSAV: Otázky kontinuity a diskontinuity I. In POKORNÝ, Jiří (ed.). *Česká akademie věd a umění 1891–1991*. Sborník příspěvků k 100. výročí zahájení činnosti. Praha: Historický ústav AV ČR, 1993, s. 89–99; MÍŠKOVÁ, Alena. ČAVU a ČSAV: Otázky kontinuity a diskontinuity II. Vytvoření sboru členů ČSAV a jeho vztah k členské základně ČAVU a KČSN. In Tamtéž, s. 101–123. K mezinárodnímu kontextu srov. BRUCH, Rüdiger von, GERHARDT, Uta, PAWLICZEK, Aleksandra (eds.). *Kontinuitäten und Diskontinuitäten in der Wissenschaftsgeschichte des 20. Jahrhunderts*. Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 2006.

24 Jednalo se o jeden ze čtyř zákonů tzv. Moravského vyrovnání (Moravského paktu) z roku 1905 (zákon č. 4/1906 mor. z. z.). Perkův školský zákon (Lex Perek) rozděloval děti do škol podle etnického principu (§ 20 stanovil, že dítě je povinné navštěvovat školu, je-

jíž vyučovací jazyk se shoduje s jeho národností). Zákon měl tedy zamezit tomu, aby německé školy „odnárodňovaly“ Čechy. Lex Perek byl přijat moravským zemským sněmem 22. 11. 1905 a následně schválen císařem o pět dní později. MAREK, Pavel. Lex Perek a jeho osud. In FASORA, Lukáš, HANUŠ, Jiří, MALÍŘ, Jiří (eds.). *Moravské vyrovnání z roku 1905. Možnosti a limity národnostního smíru ve střední Evropě*. Brno: Matice moravská, 2006, s. 117–128.

25 Kádrové posudky konstatovaly mizivou politickou angažovanost a nevhodný rodinný původ, na druhou stranu nemohly popřít Perkovu erudici, pracovitost; jeho dobrou organizovanost a cílevědomost proto ohodnotily jako „bezohlednou“ ambicióznost. Archiv Masarykovy univerzity, Brno (dále: Archiv MU), f. Přírodovědecká fakulta (dále: PřF), kádrové spisy Luboše Perka, A6, k. 29/8, č. 0838, posudek 1954. „Svoji odbornou stránku staví nade vše, o politické dění se nezajímá, takže v tomto vývoji ustrnul. V ROH pracoval bez vlastní iniciativy.“

26 SOMMER, Vítězslav a kol. *Řídit socialismus jako firmu. Technokratické vládnutí v Československu, 1956–1989*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2019.

27 Mezi jednotlivými pracovníci i vědními obory se projevovaly strukturální rozdíly v kontaktech a zázemi. Srov. KRÁTKÁ, Lenka, WOHLMUTH MARKUPOVÁ, Jana, VANĚK, Miroslav. *(K)lidová věda? Proměny a konstanty v práci i životě vědců a vědkyň v letech 1968–2008*,

Pro jeho vymezení jsem použil sociologický přístup Michaela Corstena, který s odvoláním na Karla Mannheima sleduje kolektivní soudržnost mládeže. Pro utváření její zkušenosti je důležité, aby mládež definovala svou životní situaci podobně. Právě na gymnaziálních a vysokoškolských studentech z období protektorátu a poválečných let lze dobře sledovat, jak podobně reagovali na události, které se jich dotýkaly kolektivně, i když se aktéři nacházeli na různých fakultách a pocházeli z odlišných sociálních prostředí. Nejdramatičtějšími body byly studentské demonstrace a následné represe 17. listopadu 1939, dopad heydrichiády, ohlas květnového povstání a osvobození.²⁸ Nelehký byl i návrat k vysokoškolskému studiu. Naakumulovaný zájem početných ročníků se sice vyznačoval horlivostí dostudovat, ale organizace výuky na všech fakultách pokulhávala a sami studenti tápali ve výběru a zapisování kurzů. Zrychlený systém studia a přeplněné posluchárny a biografie²⁹ málo motivovaly studentstvo k dosahování vynikajících výsledků.³⁰ Některé události měly celospolečenský dopad, rezonovaly nezávisle a podobně na Univerzitě Karlově i Masarykově univerzitě; jiné jsou pozorovatelné pouze v rámci oboru astronomie. Ačkoli vzdělávací systém reguloval věk studentů a normoval životní přechody, uzavření vysokých škol a dopady heydrichiády začaly stírat věkovou hranici a sblížovat zkušenost „starších“ (zahájili univerzitní studium před listopadem 1939) a „mladších“ (absolvovali gymnázia a reálky v průběhu války, v roce 1945 dokonce bez maturit). Takto vymezenou kohortu lze označit za dvě specificky sblížené generační jednotky.

V tomto ohledu se ptám, jak jsou díky generačnímu diskursu a vzdělávacím praktikám absolventi úspěšní a jak se podílejí na vytváření vědecké instituce zdola. Dějiny vědy ukotvené generačně a ve formách vzdělávání mají ambici postihnout oborový i sociální kontext vývoje astronomie a vysvětlit významné zastoupení českých astronomů dokonce na poli astronautiky a kosmického práva.³¹

Vedení rozhovoru s experty za pomoci metody orální historie nabízí porozumění historickým událostem v průběhu života aktérů a umožňuje přesunout pozornost od lineárního popisu událostí k rekonstrukci zkušenosti minulého se zachycením emocí.³² Tato paměť je zachycena kulturními vzorci a v zásadě ji můžeme rozlišit na kolektivní paměť a komunikační paměť. Kolektivní paměť je utvářena autobiografickou výpovědí společně prožité minulosti a slouží k utváření identity.³³ Komunikační paměť má vždy orální povahu a předává vědění mezi generacemi, zvláště v rodině, sousedských vztazích a úzkém pracovním kolektivu.³⁴ V kontrapunktu k písemným archiváliím otevírají orální dějiny větší spektrum perspektiv historických aktérů. Výsledkem se může stát biografie, na jejímž pozadí se odehrávají složité historické procesy.³⁵

Okolnosti studia astronomů a výzkum generačního vědomí

Mannheim zavedl pojem generační jednotky, jejíž sebepojetí krystalizuje právě ve fázi adolescence.³⁶ Tu lze definovat jako „biografické období pozdního mládí a rané dospělosti“.³⁷ V návaznosti na něj Corsten sleduje vztah času generací a historického času. Když adolescenti přebírají odpovědnost za sebe sama, vytvářejí si vlastní identitu výrazně odlišnou od předchozí generace. Takto vznikající identita je výrazně sociální, opírá se o zkušenosti své generační jednotky a lze ji studovat z generačních diskurzů. Jednotka zahrnuje aktéry narozené v rozptylu 5–8 let.

Svůj vliv nese i prostředí univerzity. Když je uzavřena, generace se semkne, přenesne svůj potenciál do kolektivu. Ve srovnání s etablovanými profesory, případně docenty, má generační vědomí studentů význam ještě v tom, že participuje na legitimizaci akademického pole svých profesorů. Společně sdílená zkušenost aktuálně studujících v roce 1939 a jejich profesorů vytvořila silné pouto, které se odrazilo i v poválečných představách o reformě vysokého

Praha: FHS UK, 2018, s. 176–177; HLAVÁČEK, Jiří, BORTLOVÁ-VONDRÁKOVÁ, Hana (eds.). *Mezi státním plánem a badatelskou svobodou. Československá etnografie a folkloristika ve vzpomínkách pamětníků*, Praha: Academia, 2018.

28 Historický kontext a společenské podmínky vytvářejí předpoklad stability a kontinuity sociálních systémů, jak poukázal EISENSTADT, Shmuel N. *Von Generation zu Generation. Altersgruppen und Sozialstruktur*. München: Juventa Verlag, 1966, s. 49–54.

29 Vzhledem k tomu, že posluchárny vysokých škol po válce často nestačily enormnímu zájmu posluchačů, najímaly se pro tyto účely mimo jiné také sály kin (zmiňuje se o tom v rozhovoru též L. Perek, viz dále).

30 PETRÁŇ, Josef. *Filozofové dělají revoluci. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy během komunitického experimentu (1948–1968–1989)*. Praha: Karolinum, 2015, s. 43–49 (dále: PETRÁŇ, J. *Filozofové dělají revoluci*).

31 PACNER, Karel. *Češi v kosmu*. Praha: Academia, 2011.

32 THOMPSON, Paul. The voice of the past. Oral history. In PERKS, Robert, THOMPSON, Alistair (eds.). *The Oral History Reader*. New York – London: Routledge, 2002, s. 21–22.

33 ERL, Astrid. *Kultura pamięci. Wprowadzenie*. Warszawa: Wydawnictwa UW, 2018, s. 171–172.

34 SARYUSZ-WOLSKA, Magdalena. Pamięć komunikacyjna. In SARYUSZ-WOLSKA, Magdalena, TRABA, Robert (eds.). *Modi memorandi. Leksykon kultury pamięci*. Warszawa: Scholar, 2014, s. 335.

35 HAMILTON, Paula, SHOEPS, Linda. Building partnerships between oral history and memory studies. In TÍŽ (eds.). *Oral History and Public Memories*. Philadelphia: Temple University Press, 2008, s. x.

36 MANNHEIM, Karl. Problém generací. *Sociální studia*, 2007, roč. 1–2, s. 11–44, zde s. 31.

37 CORSTEN, Michael. Čas generací. *Tamtéž*, s. 45–65, 57.

školství a reorganizaci vědeckého výzkumu v Československu. Ptám se, do jaké míry toto pouto proměňovalo i habituální dispozice vědců. Jejich představy nejsou v jedné generační sounáležitosti nutně stejné; diferencují se ideologicky, formulují odlišné modely myšlení a jednání.³⁸

Generační jednotku studentů formuje sdílená zkušenost zahrnující reflexi prožitých událostí a historických zlomů. V kontextu této reflexe přejímá jednotka studentů od generace svých učitelů metody vědecké práce, životní hodnoty a vzory, které v průběhu aspirantury a zahraničních stáží značně reviduje. Svůj význam měly také sjezdy astronomů (poprvé Tatranská Lomnica 1946), semináře stelární astronomie či jiných odvětví, panelové diskuse Československé astronomické společnosti a pobyty zahraničních stážistů u nás. Reflexe prožitých událostí a historických zlomů spolu s revidovanými metodami, hodnotami, vzory a kontakty vytváří v generační jednotce studentů jedinečné kolektivní vědomí zvyšující její šance na profesní uplatnění.

Generace Luboše Perka během studia a raných let vědecké kariéry prožila transformaci vědeckého pole, která se výrazně zapsala do kolektivní paměti komunity českých astronomů. V narativních pramenech je jim však z různých důvodů věnováno jen velmi málo prostoru a tradují se spíš ústní formou. Jde např. o poválečný soudní proces s Hubertem Sloukou (1903–1973) a jeho pozdější soudní spor s nově vznikající ČSAV nebo profesorské řízení Josefa Mikuláše Mohra (1901–1979) na Přírodovědecké fakultě UK, ke kterým jsou pravděpodobně dochovány pouze primární prameny úřední povahy. Další takovou událostí byly spory o ředitelství astronomického ústavu pražské univerzity v polovině 30. let, po nichž ústav provizorně vedl děkan fakulty profesor teoretické fyziky Viktor Trkal (1888–1956), jehož oborem nebyla astronomie (dochoval se spis se stížností Václava Vladimíra Heinricha, 1935). Referáty komisi a zápisy ze schůzí profesorského sboru svědčí o tom, že napjaté vztahy mezi profesory astronomie V. V. Heinrichem a Františkem Nušlem (1867–1951) panovaly ještě řadu let.³⁹ Zjevně ovlivnily pohled nastupující poválečné

generace na generaci učitelů.⁴⁰ Josef Petráň charakterizoval první poválečnou generaci absolventů z let 1945–1948 jako pragmatiky, neboť se jim následně otevřela možnost rychlé kariéry. Odvolává se přitom na prof. Václava Černého, který oceňoval jejich zralý charakter a lidskou opravdovost.⁴¹

Na základě výše představené metodologie vymezují první poválečnou generaci astronomů jako kohortu, kterou tvoří absolventi studia matematiky, astronomie a fyziky (různé kombinace) na UK v Praze a na MU v Brně v letech 1945–1955. Podle let narození jde o velmi široký kolektiv, který se však stává homogenní právě díky sdílení podobných klíčových okamžiků ve fázi adolescence a rané dospělosti. Cézura válečných let logicky sblízuje generační vědomí těch, kteří zahájili studium před válkou a maturantů z doby války. Druhou generační jednotku představují až pováleční maturanti z let 1946–1950 (vysokoškolská reforma). Článek se soustředí na specifickou zkušenost první generační jednotky.

Protože v průběhu druhé světové války probíhalo vzdělávání v astronomii také neoficiálně na lidových hvězdárnách, měli studenti astronomie minimálně na Univerzitě Karlově do roku 1948 individuální studijní plány a děkanství neotevřelo tento obor „pro malý počet posluchačů“.⁴² Po druhé světové válce byly obnoveny české vysoké školy (přednášky od 30. 5. 1945) a zrušeny německé (dekretem 18. 10. 1945). Obecně se na fakultách bezprostředně po válce zapsal dvojnásobný počet posluchačů, což bylo důsledkem přerušení či nemožnosti studovat za okupace po uzavření českých vysokých škol. Řada zájemců o astronomii absolvovala matematiku nebo fyziku a souběžně si zapisovala astronomii jako specializaci. Po změnách a celkové reformě vysokoškolského studia probíhajících v letech 1948–1950 došlo na UK v Praze k osamostatnění matematicko-fyzikální fakulty (1952). Vedle Univerzity Karlovy bylo možné astronomii jako specializaci nově studovat na Přírodovědecké fakultě

astronomie a podepsaná komise neodvažovala se převzít na sebe zodpovědnost za návrh, kterým by mu bylo svěřeno trvale vyučování astronomii teoretické a praktické, zvláště když byla tu možnost, že prof. Nušl nyní za změněných poměrů dá se pohnouti, aby na naší univerzitě převzal vyučování astronomii praktické.“

40 GRYGAR, Jiří. K devadesátinám docenta Luboše Perka. *Pokroky matematiky, fyziky a astronomie*, 2009, roč. 54, č. 2, s. 170.

41 PETRÁŇ, J. *Filozofové dělají revoluci*, s. 49.

42 Proměny české astronomie za druhé světové války přibližují PAVLÍČEK, Tomáš W., ŠOLC, Martin. *Cesty československých astronomů k mezinárodnímu uznání v dobách totalitního řízení vědy*. In VLČEK, Radomír (ed.). *Nesvoboda, despotie a totalitarismus v kultuře a kulturních dějinách = Oppression, despotism, and totalitarianism in culture and cultural history*. Praha: Česká společnost pro slavistiku, balkanistiku a byzantologickou studiu – Historický ústav AV ČR – Slovanský ústav AV ČR, 2021, s. 490–520 (dále: PAVLÍČEK, T. W., ŠOLC, M. *Cesty československých astronomů*).

38 Nad uplatněním Eisenstadtova pojetí generace pro střety intelektuálních elit v poválečném Československu se zamýšlí NEBRENSKÝ, Zdeněk. *Generationsgeschichte als Begriffsgeschichte: ein Plädoyer für Historische Semantik*. In HANYŠ, Milan, PAVLÍČEK, Tomáš W. (eds.). *Dějiny, smysl a modernita. K 75. narozeninám Miloše Havelky*. Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR – Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií, 2019, s. 367–381.

39 Ústav dějin Univerzity Karlovy a Archiv Univerzity Karlovy, Praha, fond Přírodovědecká fakulta UK, k. 14, inv. č. 102, referát komise pro úpravu astronomického studia na UK, 21. 1. 1925. Odůvodnění jmenovat F. Nušla řádným profesorem astronomie vyznělo jako kritika odborně neschopného Heinricha: „Nynější zástupce astronomie prof. Heinrich svojí původní vědeckou činností pohybuje se téměř výhradně v oboru teoretické

MU v Brně.⁴³ Do vytváření tohoto pracoviště byl od počátku, tj. v roce 1946, intenzivně zapojen Luboš Perek.

Biogram narátora

Doc. RNDr. Luboš Perek, DrSc., dr. h. c. (26. 7. 1919 – 17. 9. 2020) náleží mezi nejvýznamnější české astronomy. V průběhu svého pestrého života sledoval a ovlivnil vývoj moderní astronomie i výzkum kosmu. Podílel se na organizaci mnoha světových astronomických a astronautických kongresů, konferencí a seminářů; v samotné Praze se jednalo dokonce o dva světové astronomické kongresy (1967 a 2006) a dva astronautické (1977 a 2010). Na tom prvním roku 1967 byl jmenován generálním sekretářem Mezinárodní astronomické unie, s níž byl celým svým životem úzce spjat (založena jen o dva dny později, než se Perek narodil).

Pocházel z rodiny, díky níž by se bez obtíží mohl prosadit na právnické dráze. Jak bylo již zmíněno, otec byl notářem a dědeček advokátem, před první světovou válkou moravským zemským poslancem. Z rozhovoru je patrné, že dědeček motivoval v roce 1937 mladého Luboše ke studiu matematiky a astronomie na Přírodovědecké fakultě UK. Ten stihl ještě složit první státnici, než byly vysoké školy 17. listopadu 1939 uzavřeny. Je na místě zdůraznit Perkovo sdělení, s jakým nasazením a pílí pokračoval v samostudiu. Po sňatku s Vlastou Strakovou v dubnu 1945 a po účasti v květnovém povstání dokončil studium a dostal pozvání jít do Brna na Masarykovu univerzitu. Léta 1946–1956 považoval za nejkrásnější etapu života. Oddaný, ale nikdy servilní asistent pomáhal profesoru Mohrovi budovat fakultní pracoviště i hvězdárnu na Kraví hoře. Klíčový byl rok 1949, když se na stáži v Leidenu setkal s prof. Janem Oortem a poznal astronomický výzkum ve špičkových podmínkách. Rozpracoval zde tehdy téma rozložení hmoty v Galaxii. Mezitím v Brně málem přišel o místo. Kádrový posudek mu nevyčetl rodinný původ, ale cílevědomost ve vědecké práci a nulovou politickou činnost: „*Jedná vždy tak, aby nikde nenarazil. Jde velmi energicky a bezohledně za svým cílem.*“⁴⁴ Mohr ho však ubránil, takže nakonec se Perek v Brně habilitoval.

Jeho další dráha směřovala do Astronomického ústavu ČSAV, kde vedl oddělení zkoumající vlastnosti hvězd. Díky zkušenostem ze zahraničí byl

schopen na Ondřejově realizovat stavbu našeho největšího dalekohledu, s průměrem zrcadla 2 metry (od roku 2012 Perkův dalekohled).

Od 60. let se na dvoumetru zaučilo už několik generací českých astronomů. Perek se také zasadil o to, aby co nejvíce z nich mohlo nasbírat zkušenosti na zahraničních observatořích. Astronomové se nemohou spokojit s pozorováním pouze u nás, za Alpami, ale potřebují také zkušenost s výzkumem v jiných částech světa. Zvláště cenné jsou pak snímky z jižní hvězdné oblohy. Na tomto principu Perek se svým žákem Lubošem Kohoutkem vypracovali *Katalog galaktických planetárních mlhovin*.⁴⁵ Příručka, s jejímž vydáním nakladatelství Academia dlouho otálelo (vyšla nakonec v roce 1967), se posléze stala celosvětově uznávanou a ještě v polovině 90. let byla nejcitovanějším titulem Astronomického ústavu AV ČR.⁴⁶

V první polovině roku 1968 byl Luboš Perek jmenován ředitelem tohoto ústavu. Lze ho označit za prvního ředitele, který dovedl vést instituci manažersky, jednat se zaměstnanci a zároveň nerezignovat na vlastní odbornou práci. Přestože ho nástup normalizace zastihl v zahraničí, vrátil se do Československa, a to i s ohledem na širší rodinu. Zabránil vylučování vědeckých pracovníků z ústavu a nebojácně se stavěl k návštěvám amerických astronautů v Praze. Jako ředitel Astronomického ústavu ČSAV realizoval v březnu 1970 na Ondřejově výstavu vzorku měsíční horniny, což se setkalo s velkým ohlasem. Podobná situace se opakovala v roce 1974 s návštěvou Eugena Cernana (1934–2017), amerického astronauta československého původu. Vládní a oficiální kruhy s tím nechtěly mít nic společného, a tak byl přijat na Ondřejově.⁴⁷

V roli generálního tajemníka Mezinárodní astronomické unie (1967–1970) se Perek osvědčil a později zastával v OSN pozici ředitele Oddělení pro záležitosti kosmického prostoru (1975–1980). Jako astronom se naučil rozumět řeči právníků a srozumitelně jim tlumočit odborné záležitosti. Nespokojil se však jen s připravováním podkladů pro Výbor pro mírové využívání kosmického prostoru. Organizoval sympozia, připravoval odborné studie a věnoval se novým tématům – od galaktických planetárních mlhovin přešel do prostoru

43 Srov. PEREK, Luboš, KOHOUTEK, Luboš. *Catalogue of galactic planetary nebulae*. Prague: Academia, 1967 (dále: PEREK, L., KOHOUTEK, L. *Catalogue of galactic planetary nebulae*).

46 HADRAVA, Petr et al. (eds.). *Ondřejovská hvězdárna. Sborník o české a moravské astronomii uspořádaný ke 100. výročí Ondřejovské hvězdárny a 650. výročí University Karlovy*. Praha: Vesmír, 1998.

47 KOUBSKÁ, Libuše. *Hvězdář diplomat. Životní příběh doyena české astronomie Luboše Perka*. Praha: Academia, 2011, s. 47–48 (dále: KOUBSKÁ, L. *Hvězdář diplomat*).

43 KOŠTÁL, Rostislav. *Vznik a vývoj pobočky JČMF v Brně*. Praha: Jednota československých matematiků a fyziků, 1968, s. 29–35.

44 Archiv MU, f. Rektorát MU (AI RMU), osobní spis Luboše Perka, k. 151, č. 2616.

geostacionární dráhy. Spolu s astrofyzikem Donaldem Kesslerem (nar. 1942) přispěl k definici kosmického smetí.⁴⁸

V roce 1980 byl zvolen prezidentem Mezinárodní astronautické federace. To už se ale vracel z New Yorku do Prahy, kde v tehdejších poměrech narážel u vedení ČSAV i na ministerstvu vnitra na komplikace, které mu znemožňovaly služebně cestovat a pokračovat v mezinárodní vědecké činnosti. Doklady o tom jsou uloženy v osobním fondu v deskách nadepsaných „Potíže“.⁴⁹

Druhý 17. listopad prožil jako sedmdesátiletý. Přestože krátce předtím nastoupil do důchodu, vrátil se znovu k aktivní vědecké a organizační činnosti. Získal řadu ocenění a diplomů, za všechny zmíním pouze dvě: cenu francouzského fyzika Janssena (1993) a čestný doktorát Masarykovy univerzity (1999). Přestože tyto životopisné údaje jsou známy, ukázalo se jako žádoucí zaznamenat ústní výpověď samotného aktéra, zvláště když jsem s ním jednal o způsobu předání jeho dokumentů do archivu.

Okolnosti vedení rozhovoru s narátorem

První rozhovor s Lubošem Perkem jsem vedl 6. prosince 2015 formou životního příběhu s expertem, z něhož je editována část týkající se mládí, od rozhodnutí ke studiu astronomie po absolvování stáže (v zásadě doktorandské) na univerzitě v Leidenu. Po bližším prostudování písemných archiválií, které narátor v následujících letech postupně předával do Masarykova ústavu a Archivu AV ČR, jsem nahrál několik dodatkových interview, jejichž cílem bylo získat komentář k fotografiím a provést šetření týkající se klíčových životních situací a profesních mezníků.⁵⁰

Navzdory vysokému věku odpovídal Luboš Perek na otázky bystře, trpělivě a realisticky. Otázky směřující k významu zkušenosti sdílené společně s vrstevníky odpovídal kladně. S uznáním hodnotil práce mladších spolupracovníků, z nichž mnohé dlouho přežil.⁵¹ V průběhu celého prvního rozhovoru byl znát uvolněný projev narátora a nenásilný způsob vyprávění, čemuž odpovídala

i volba jazykového kódu – obecné češtiny. Při editaci byly nespisovné obraty opraveny podle jazykové normy, vynecháno protetické „v“, standardizována kvantita samohlásek a vypuštěny frekventované komunikační vložky (prosim, podívejte se, apod.).⁵² Metodiky orální historie stále diskutují míru redakčních zásahů při přepisu rozhovoru. V rozhovorech s experty je charakteristická precizní příprava narátora na rozhovor a přání, aby tazatel připravil transkripci na odpovídající úrovni. Hlavním motivem zpravidla není snaha o vylepšení pojetí vlastní tváře (face), i když ani sebe prezentace nelze vyloučit,⁵³ ale zájem o věcný a odborně relevantní popis, který by nesimplifikoval vědecká témata a erudici narátorů. Proto je potřeba jejich přání o redakční zásahy respektovat. V daném případě byly progresivní, už s ohledem na věk Luboše Perka i jeho přání. Navzdory elizi neucelených a nedopovězených sdělení je možné editované rozhovory důsledně interpretovat.

Narátor dovedl pracovat s řečnickými akcenty, pomlkami, větnou melodií, gestikulacemi apod. Měl sklon zasadit vyprávěné téma do širších souvislostí, vysvětlit je a předložit ucelenou vzpomínku. Ačkoliv se obsah části mého rozhovoru překrývá s knižně zpracovanou biografií astronoma Perka, která vznikala také na základě rozhovorů vedených s Perkem před rokem 2011,⁵⁴ výsledek mého rozhovoru nemá povahu recyklace starší publikované verze. Ukazuje totiž, nejen jak i s odstupem deseti let narátor dodržel vlastní strukturu paměťového vyprávění, logické souvislosti událostí a jejich kauzální návaznost, ale přináší i nové vzpomínky, které publikovaná biografie neobsahuje, případně některé informace z této knihy reviduje. Z rozhovoru byla znát určitá skromnost ve vztahu k vlastním úspěchům, nadšení pro astronomii a zároveň úcta a vděčnost k prožitému životu.

U dodatkových interview se osvědčilo kladení izolovaných otázek. Témata vplynula z aktuálního setkání nad fotografiemi a narátor sám rozhodoval, kam přesměruje tok vzpomínek. I bez vyrušení druhou osobou častěji ztrácel nit vyprávění, na čemž se logicky podepsal jeho vysoký věk a zdravotní stav. S rozhodností přiznával, u jakých témat si nevzpomíná na žádné podrobnosti a jména. Na druhou stranu izolované kladení otázek a pravidelnější návštěvy umožnily rozpomínání na ty paměťové stopy, které zůstaly dlouhodobě zasuté

48 MACHOŇ, Miloslav. Vliv epistemických komunit na mezinárodní jednání o problému kosmické tříště. *Mezinárodní vztahy*, 2015, roč. 50, č. 4, s. 5–25.

49 Masarykův ústav a Archiv Akademie věd České republiky, Praha (dále: MÚA, A AV ČR), fond Luboš Perek, neuspořádáno, fascikl Potíže.

50 Celkem jsem zaznamenal pět rozhovorů s Lubošem Perkem: 6. 12. 2015, 10. 1. 2016, 25. 2. 2020, 23. 4. 2020, 10. 6. 2020. Ediční část je doplněna o rozhovor z 23. 4. 2020.

51 K metodice užití kategorie generace v biografickém výzkumu viz CORSTEN, Michael. *Time of Generations. Time & Society*, 1999, roč. 8, s. 249–272 (dále: CORSTEN, M. *Time of Generations*).

52 Důraz na zachování jazykových zvláštností doporučuje metodologie orální historie. Srov. VANĚK, Miroslav. *Orální historie ve výzkumu soudobých dějin*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2004, s. 112.

53 SAICOVÁ ŘÍMALOVÁ, Lucie. *Komunikační strategie v dopisech Boženy Němcové*. Praha: Karolinum, 2005.

54 Srov. KOUBSKÁ, L. *Hvězdář diplomat*.

a neobjevily se v dominantním narativu životního příběhu.⁵⁵ Z tohoto důvodu těmito pasážemi doplňuji editovanou část prvního rozhovoru.

Zajímavý poznatek tvoří Perkova reflexe vztahů s vrstevníky – kamarády a spolužáky, kteří se v hlavním vyprávění objevili zřídka, spíše jako konkrétní ilustrace dalšího vývoje kariéry. Dodatkové interview nad fotografiemi naopak přineslo plastickou rekonstrukci vztahů a vzpomínek z mládí, které byly pro narátora z hlediska formování generační zkušenosti a důležitých životních rozhodnutí klíčové, ačkoli později během profesní kariéry a tradované životní historie se logicky dostaly do pozadí.⁵⁶

EDICE ROZHOVORŮ⁵⁷

Pane docente, jak vypadala Vaše školní léta?

Já jsem chodil na obecnou školu v Ledči nad Sázavou, ale v té konkurenci jsem jaksi vynikal, tak mě naši vzali ze 4. třídy a dali mě do 1. třídy Jiráskova gymnázia v Praze.⁵⁸ To se pamatuju, byl to přijímací pohovor v roce 1929, byl tam takový starší pan profesor,⁵⁹ který měl zvláštní mluvu, on rozlišoval široké y a úzké y, nikoliv tvrdé a měkké. To byla ta generace, která už tehdy odcházela do důchodu... Tu přijímací zkoušku jsem udělal, a tak jsem nastoupil.

Ale teď otázka byla, kde budu bydlet, protože otec byl notářem v Ledči nad Sázavou a rodiče se v tu dobu rozváděli.⁶⁰ Matka vlastně využila tu chvíli, kdy jsem přecházel z Ledče do Prahy, a s otcem se rozvedli. Ona se také přestěhovala do Prahy a hned se provdala za Jaroslava Ottu,⁶¹ otec ale zůstal v Ledči. Ten se podruhé oženil až o několik let později.⁶² Já jsem do toho, do kterého gymnázia mě přihlásí, neměl co povídat, a navíc jsem tehdy už nebydlel s rodiči, vychovávali mě prarodiče.⁶³

57 Rozhovory s doc. RNDr. Lubošem Perkem, DrSc., dr. h. c. dne 6. prosince 2015 a 23. dubna 2020 v Praze jsou v edičním zpracování dodatečně provázány podle chronologických a obsahových souvislostí, ale odlišeny sazbu. Na rozdíl od rozhovoru ze 6. prosince 2015 jsou otázky z dodatečného rozhovoru (z 23. dubna 2020) vysázeny kurzívou. Rozhovory vedl Dr. phil. Tomáš W. Pavlíček, Ph.D., přepis Mgr. Kristýna Kaučká, Ph.D., Mgr. Ester Pučálková, Ph.D., jazyková a stylistická úprava Bc. Barbora Kulawiaková, editace T. Pavlíček.

58 Založeno r. 1881/82 jako C. k. státní gymnázium, původně v Žitné ulici (od roku 1916 v novostavbě, Resslova 10, Praha 2), 1918 České státní gymnázium, 1921 Jiráskovo gymnázium.

59 Narátor si patrně vybavil vzpomínku z přijímacího pohovoru u ředitele Rudolfa Knížete, filologa, ruského legionáře, ředitele gymnázia od r. 1926.

60 Vilemína Perková, roz. Trappová, později Ottová (1897–1986), klavíristka, absolventka Pražské konzervatoře. Zdeněk Perek (1891–1970), notář v Chotěboři, Ledči nad Sázavou a Unhošti, 1918 sňatek s Vilemínou (1930 rozvod).

61 Jaroslav Vladimír Otto (1883–1942), nejmladší z potomků nakladatele Jana Otty, 1913 sňatek s Marií, dcerou Josefa Richarda Vilímka (1914 rozvod). Vedl nezdárný život, zadlužil se a pro neshody se svými švagry odešel r. 1919 z rodinného podniku.

62 R. 1935 sňatek s výtvarnicí Ludmilou Holubovou.

63 Zdenka Perková roz. Ostádalová (1868–1955) a Václav Perek (1859–1940), absolvent právnické fakulty Karlo-Ferdinandovy univerzity (dále: KFU), advokát v Moravském Krumlově a Prostějově, mladočeský politik a poslanec Moravského zemského sněmu v kurii venkovských obcí (1896–1906), autor předlohy zákona o rozdělení dětí do škol podle etnického principu (tzv. Lex Perek, viz též pozn. č. 24). Po penzionování (1920) přesídlil do Prahy (Kodaňská 21) a Ledče nad Sázavou. Zakladatel Československé společnosti rukopisné (1932).

55 Časosběrnou perspektivu na zcela jiné generaci uplatnili VANĚK, Miroslav, SCHINDLER-WISTEN, Petra, WOHLMUTH MARKUPOVÁ, Jana, PEHE, Veronika. *Sto studentských evolucí. Vysokoškolští studenti roku 1989. Životopisná vyprávění v časosběrné perspektivě. Sv. 1.* Praha: Academia, 2019, s. 71–138 (zde snaha o definici pojmu generace).

56 Přitom otázky záměrně nebyly formulovány přímo na význam generační zkušenosti. K metodice užití kategorie generace v biografickém výzkumu viz CORSTEN, M. *Time of Generations*.

Kde jste v Praze vlastně bydlel, když jste nastoupil na gymnázium?

Když mi bylo kolem deseti let, tak mě nejdříve přihlásili do té internátní školy. Tam byli také starší kluci a samozřejmě tam vždy byly nějaké polštářové války a také jsme měli takové ty čertíky. A naproti nám, my jsme byli Na Perštýně 9, bylo kino American, a když lidé vycházeli z kina, tak jsme na ně z toho čtvrtého poschodí házeli ty čertíky.⁶⁴ Samozřejmě si přivedli policajta a jeden ten náš kolega, který byl z Moravy, když se nás strážník ptal, kde ty čertíky máme, tak on řekl: „Ty jsme vyhodili ven a je se škatul.“ Tím tato fáze mého života skončila a já jsem chodil každý den ráno Spálenou ulicí do Jiráskova gymnázia a tam jsem strávil osm šťastných let. Teprve mnohem později jsem začal být babičce vděčný, že mě z toho internátu vzali k sobě do rodiny ve Vršovcích, ulice Kodaňská 21. Dědeček, který byl autorem zákona „České dítě do české školy“, tak tenkrát ve volbách v Prostějově neuspěl a přestěhoval se do Prahy, kde už potom v důchodu žil.⁶⁵ Nejdřív pracoval v nějaké kanceláři, ale to nemělo velkou budoucnost. Pak chodil do Hlavovky, kde nejdřív hrál šachy a pak tam kibicoval,⁶⁶ a když ti ostatní to kibicování neměli moc rádi, šel domů a po cestě se zastavil v nějakém biografu. U večere potom vykládal, co v tom filmu viděl.

Ale víte, od té babičky to byla skutečně statečnost, ujmout se takového holomka, který měl venkovskou školu. Ta byla v Ledči nad Sázavou, ale tam byli žáci velice chudí; skutečně ty vesnice u Ledče nad Sázavou byly velice chudé. Lidé tam samozřejmě chodili do práce do města, ale jak honorovanou práci tam našli, to netuším. V té době se mě to netýkalo, protože jsem věděl, že doma vždycky dostanu najíst, doma najdu útočiště. Tento problém jsem já vlastně neznal.⁶⁷

Vzpomenete si, jak jste v dětství vnímal, že Váš dědeček byl známou osobností a Váš tatínek byl notářem? Naznačoval Vám někdo v Ledči nebo v Praze, že jste se narodil do dobré rodiny?

No věděl jsem, že dědeček byl právníkem a že napsal ten zákon „České dítě do české školy“ – on takhle nezněl, on zněl, že dítě musí chodit do té školy,

kde se vyučuje jejich rodným jazykem. Ono to chránilo jak německé děti, které musely chodit do německých škol, tak i české děti, které musely chodit do českých škol. Ovšem německé děti chránit nemuseli, protože sudetští Němci byli dostatečně velkou politickou stranou, ti si tato svá práva uhájili. Ten, kdo tím hlavně trpěl, byly české děti, protože jejich rodiče chtěli, aby měly vzdělání jazykové, protože kde budou hledat místo – ti podnikatelé byli většinou Němci, ti bohatší lidé byli rovněž většinou Němci, takže rodiče chtěli, aby jejich děti mohly nějak fungovat. Byla to nakonec dost těžká doba, ale já jsem si to užíval jenom z té příjemné stránky.

Váš dědeček byl před první světovou válkou mladočeským poslancem za lidovou stranu na Moravě. Jak vnímal politiku za první republiky, když už byl v důchodu a v Praze? Komu držel palce?

Kramářovi⁶⁸ a Stříbrnému.⁶⁹ Ten tehdy neměl nějakou dobrou pověst, ukázalo se potom, že to nebylo to pravé, ale to tehdy nebylo známé. Známý byl také Gajda,⁷⁰ který byl velice pravičácky založený. Tak tímto směrem, zejména k tomu Kramářovi, se dědeček politicky přihnul. My jsme doma měli *Národní politiku*, ta se vždycky rozkrájela na papírky, které byly používány na známý účel.⁷¹

Proč se rodiče rozhodli poslat Vás na klasické gymnázium?

No tak podívejte se, můj otec byl notář, dědeček byl advokát, pradědeček notář,⁷² tak bylo jasné, že půjdu na práva. Takže mě dali na klasické gymnázium a myslím, že se rozmyšleli mezi Křemencovou ulicí⁷³ a Jiráskovým gymnáziem. Z nějakého důvodu se rozhodli pro to Jiráskovo gymnázium, myslím,

68 Perkův vrstevník Karel Kramář (1860–1937), absolvent právnické fakulty UK (1884), 1891 poslanec říšské rady za mladočeskou stranu, 1894–1913 poslanec Českého zemského sněmu, stoupenec loajální, etapové politiky, od roku 1897 předseda mladočeské strany, 1915 zatčen pro činnost v odboji a odsouzen za velezradu, 1918 předseda České státoprávní demokracie a první předseda vlády Československa.

69 Jiří Stříbrný (1880–1955), redaktor a zakládající člen České strany národně sociální, 1911 poslanec říšské rady, angažovaný v Maffii, jeden z mužů 28. října, ministr, místopředseda Československé strany socialistické, po vyloučení (1926) předák Národní ligy obdivující fašismus.

70 Radola Gajda (1892–1948), příslušník čsl. legií, generál, 1926 náčelník hlavního štábu čsl. armády, krátce na to degradován, předseda Národní obce fašistické.

71 Jako toaletní papír. *Národní politika* – nejprodávánější deník v Československu, blízký národním demokratům.

72 Zdenko Ostadal (1837–1913), c. k. notář v Prachaticích.

73 Reálné gymnázium v Křemencově ulici, tzv. Křemencárna – založeno roku 1871, od roku 1922/23 na vyšším stupni zavedeno reálné i humanitní oddělení. Ve 20. letech se řada studentů připojila k avantgardnímu hnutí Devětsil.

64 Čertíky – malé dělobuchy; Kino American, Na Perštýně 6, otevřeno 1921, od 1933 přejmenováno na Perštýn, s repertoárem filmů o Divokém západu.

65 Ahistorická vsuvka. Václav Perek neuspěl ve volbách do Říšské rady (1911) a do Prahy se přestěhoval hned po odchodu do důchodu (1920), aby byl blíže rodině svého syna.

66 Hlavovka – kavárna na Náměstí míru (čp. 1219, zrušena r. 1993) s kulečníkem, bufetem, hernou a čítárnou, oblíbené místo setkávání umělců, jejichž díla V. Perek obdivoval (V. Úprka, J. Štursa aj.). Náruživým hráčem šachu byl už v Prostějově.

67 Narátor projevuje empatii i vnímání sociálních rozdílů, které konkretizoval v jiném rozhovoru.

že to bylo také proto, že to bylo blízko studentského domova, který zřizoval nějaký profesor Doubrava na Perštýně.⁷⁴ To on mě uvedl do latiny a naučil mě nějaká ta první slovíčka, ale potom už se o můj další prospěch moc nestaral.⁷⁵ Když jsem přišel do sekundy, tak to vypadalo, že dostanu v prvním čtvrtletí napomenutí k větší pilnosti, to ale můj dědeček nemohl překousnout, tak se s babičkou rozhodli, že mě vezmou k sobě a že případně vezmou i nějakého staršího kluka, který by mně pomohl s přípravou. Tak jsem tedy začal střední školu, a když se teď na to dívám zpětně, tak musím říct, že jsme měli vynikající profesory. Byl tam profesor Šnejderla,⁷⁶ ten ve mně zanechal nejhlubší dojem. Měli jsme ho na latinu, on nás vlastně vedl od primy až do maturity. Říkávalo se mu „Čundrák“ a zajímavé na tom je to, že on sám nám řekl, že mu takto studenti z vyšších tříd říkají. Byl hrdý na to, že má takovou přezdívku, která by se normálně pokládala za nepříteliš uctívou. Bral to jako jakýsi studentský mrav a více méně souhlasil s tím, abychom ho takhle nazývali. Byl to velice moudrý pán, rozhodně přesahoval průměr. Například když jsme četli knihu od Caesara *De Bello Gallico*, *Gallia est omnis divisa in partes tres, quarum unam incolunt Belgae*⁷⁷ atd., došli jsme tam k odstavci, kde se stavěl most přes řeku, já myslím, že to bylo přes Mohan, a ten náš profesor požadoval, abychom se odstavce o stavbě mostu naučili nazpaměť a abychom nakreslili, jak ta stavba pokračovala. *Rationem pontis hanc instituit. Tigna bina sesquipedalia, paulum ab imo praeacuta*⁷⁸ a dál už jsem to zapomněl.

Citoval jste spatra antické autory, ale klasické filologii jste se nevěnoval, že? Co Vás lákalo?

Prakticky celou střední školu jsem bydlel u dědečka. Ten mně nechával dost volnosti, takže já jsem si ve škole dost vybíral. Matiku jsem úplně přehlížel, protože ta byla tak jednoduchá, že to vůbec nestálo za přemýšlení. Když jsme

dělali kompozici, tak jsem si vzal kopírák a dělal jsem spolužákům taháky s kopírákem.

A tak probíhala ta střední škola. Pak jsem už celkem uspíval. Jak jsem říkal, dědeček mně najal studenta, jmenoval se Vladimír Walzel a byl asi o tři roky starší než já.⁷⁹ Ten na mě dohlížel a vysvětloval mi to, co jsem já třeba nepochopil. Takhle jsme spolu dvakrát, třikrát týdně trávili odpoledne. On měl na mě dost velký vliv a ve velmi dobrém na něj vzpomínám. Utekl potom do Ameriky, jednou jsem tam jeho rodinu navštívil. No ale zkrátka studoval jsem na tom gymnáziu. Profesorský sbor byl výborný, na přírodopis jsme měli Bartušku, který se potom stal asistentem na univerzitě.⁸⁰ Na katolické náboženství jsem, já jako evangelík, nechodil, tak jsem měl vždycky volnou hodinu, a to mě zas druhý dědeček⁸¹ vždy vyzvedával a chodili jsme společně do Myslíkovy ulice, kde bylo pekařství a prodávali tam koláče. Nacpal do mě jeden, dva takové koláče a potom jsem odpoledne docházel na evangelické náboženství do Křemencové ulice,⁸² tam jsme měli nějakého profesora Hrozného, mám dojem, že to byl bratr toho Hrozného, co rozluštil hieroglyfy.⁸³ Na tom evangelickém náboženství nám prakticky přednášel řeckou filozofii, jednoho filozofa za druhým. Byl to tedy člověk s velkým rozhledem a byl asi toho názoru, že znát Řecko a vědět něco o řecké filozofii je důležitější než nějaké ty formální církevní záležitosti.

Než katechismus.

No bylo to docela zajímavé, a to byl ten první dojem, co jsem si o řecké vzdělanosti odnesl. My jsme tedy měli na Jiráskově gymnáziu latinu od primy do oktávy a řečtinu jenom čtyři roky, od kvinty do oktávy, ale nejsem si teď jistý, jestli nám tu řečtinu přednášel Šnejderla, možná že to ale byl Kníže, ředitel gymnázia.⁸⁴ Ta řečtina na mě udělala veliký dojem. Pak po řadě let jsem se dostal

74 Internát dr. Doubravy v Praze I, Na Perštýně 9, původně r. 1922 internát (kolej) pro studenty bohosloví Církve československé.

75 V jiném rozhovoru Perek sdělil, že starší studenti v internátu neměli na mladší dobrý vliv. KEMENNY, Vojtěch. Ještě trochu pracuji, říká astronom Luboš Perek. S nestorem české astronomie o doc. Lubošem Perkem o studiích, působení v OSN a také o kosmickém smeti [on-line]. 20. 10. 2017 [cit. 3. 3. 2021]. Dostupné na [www: <https://www.matfyz.cz/clanky/jeste-trochu-pracuji-rika-astronom-lubos-perek>](https://www.matfyz.cz/clanky/jeste-trochu-pracuji-rika-astronom-lubos-perek).

76 Emil Šnejderla, klasický filolog, člen Jednoty českých filologů.

77 „Celá Galie je rozdělena do tří částí, z nichž jednu obývají Belgové.“ Patrně mohlo jít o toto vydání určené pro školní výuku: CAESAR, Gaius Iulius. *Commentarii de bello Gallico*, ed. Josef Miroslav Pražák, 6. vyd., Praha: I. L. Kober, 1921.

78 „Vytvořil plán tohoto mostu. Polena jsou dva a půl stopy silná, od spodu trochu nabroušená.“ Šlo o most přes řeku Rýn.

79 Vladimír Walzel, starší spolužák z gymnázia, po roce 1948 členem československého exilového výboru International Center of Free Trade Unionist in Exile.

80 Václav Bartušek (1880–1954), po maturitě na gymnáziu v Žitné (1899) vstoupil do strahovského kláštera, 1902 přestup z teologie na studium přírodních věd na Filozofické fakultě české KFU, 1906 učitelská aprobace, profesor gymnázia v Poličce a Jiráskova gymnázia v Praze (do 1939), od roku 1930 lektor metodiky přírodopisného vyučování na PFF UK, autor metodik didaktiky přírodopisu pro výuku na gymnáziích, spolupráce rodiny se školou, od 1948 pracovník Ústředního geologického ústavu (bibliografie).

81 Vilém Trapp (1860–1934), technický finanční rada.

82 Žáci s československým vyznáním navštěvovali výuku náboženství na reálném gymnáziu v Křemencové ulici.

83 Jindřich Hrozný (1885–1952), bratr Bedřicha Hrozného, knihovník, biblista.

84 Rudolf Kníže, klasický filolog, ředitel gymnázia od r. 1926.

do Řecka a teď jsem se tam těm řeckým astronomům chlubil tím, že jsem studoval řečtinu.⁸⁵ Jenže ona ta nová řečtina je úplně něco jiného, výslovnost je jiná. No tak já jsem recitoval, co jsem z paměti věděl, a oni se divili, že to je také řecky.

No a pak v roce 1937 přišla maturita a tu jsem už udělal s vyznamenáním, tedy díky Vladimíru Walzelovi.

Vzpomenete si na někoho ze svých spolužáků z gymnázia, kdo Vám byl nejbližší?

Mně tam byl dost blízký spolužák Horák. Byl to syn nějakého profesora medicíny, bydleli na rohu Ječné ulice a Karlova náměstí. Kamarádil jsem se s Horákem do maturity, po maturitě už jsme se vlastně ani neviděli. On snad ani nechodil na třídní schůzky. V té době jsem se kamarádil ještě s Pokorným. S ním a s tím Horákem jsme v septimě začali chodit do tanečních.

Asi Vám i to studium v Praze prospívalo, chodil jste do skauta?

Ano, chodil jsem do skauta. A ještě jednu takovou historku vám povím. Můj kamarád byl Karel Pata, který taky studoval na vysoké škole a měl... [zamyslí se]. Já jsem věděl, že musím mít dva předměty. Mě zajímala matematika, tak jsem si k tomu vzal deskriptivní geometrii, protože to byl malý počet přídavných hodin a já jsem se mohl věnovat matematice.

A ten Váš kamarád Karel Pata?

V roce 1935 jsme s těmi skauty byli někde v Polsku, ale v roce 1936 nás jela jen malá skupina – jen 3 lidi – a odjeli jsme do Francie studovat v Grenoblu jazyk. Jenomže to nebyla příliš velká zábava, tak jsme raději trochu chodili po horách a já jsem tam objevil, že místní skupina atletů jede na nějakou dělnickou olympiádu do Barcelony. A my jsme měli možnost jet s nimi. Ten finanční příspěvek byl velmi malý, oni zřejmě většinu toho uhradili, ten vlak taky nebyl příliš drahý. Tak z nás tří, co jsme tam seděli – jeden chtěl v Grenoblu zůstat, tak tam zůstal, a my dva, Pepa Doskočil (ten byl starší) a já – jsme se vypravili do Barcelony. Myslím, že je to všechno popsáno v té jedné mé knize.⁸⁶

Vy ji máte? [TWP přikyvuje.] Tak myslím, že tam většina tohoto povídání je. Ve zkratce, my jsme se tam seznámili s mohamedánskými skauty a jejich pomocí jsme se dostali na evakuační loď do Janova.¹ Tam už nás čekal pracovník našeho velvyslanectví, ten nám obstaral večeri a my jsme odtud potom vyšli, říkali jsme si: autostopem dojedeme za chvíli do Francie, nemusíme měnit franky na liry, protože to nebylo příznivé. No ale museli jsme to všechno odkráčet pěšky, těch 180 km.² Všechno ale dopadlo dobře, vrátili jsme se nakonec do toho Grenoblu a tam už bylo devět dopisů: „Luboši, nejezd do Španělska, situace je nejistá.“ No tak já jsem napsal: „Už jsem z toho Španělska zpátky.“ Tak takhle to bylo.

Rok potom jsme měli skupinu osmi skautů a jeli jsme na jamboree do Holandska.³ Samozřejmě jsme museli vlakem přes Německo, že jo, což ale nebylo příznivé, to už byla politická situace špatná, tak jsme si koupili lístek do Štrasburku a ze Štrasburku jsme se vydali autostopem do toho Holandska. Samozřejmě osm lidí nemůže očekávat, že je nějaké auto svezí. Tak z těch osmi šest bylo schovaných v křoví a jedna dvojice, z níž jeden aspoň trochu uměl francouzsky, si obstaral ten autostop a schůzku jsme měli v určitém městě na centrální poště a tam jsme se během několika hodin všichni přemístili. No a ten skautský kongres dopadl velice pěkně, já z toho mám ještě schované nějaké šátky, které jsme si vyměňovali.

My jsme se potom s Karlem Patou o rok později rozhodli, že pojedeme na východ. Koupili jsme si železniční lístek do Constanty v Rumunsku a tam jsme nasedli na loď, která jela do Istanbulu. V Istanbulu jsme se nejdříve uvelebili v nějaké hospodě a tam byl jeden pán, číšník, který vystudoval číšnictví v Jihlavě. Po všelijakých dobrodružstvích jsme pak z toho Istanbulu jeli do Izmiru, což je Smyrna. To já jsem zase znal z řečtiny a z latiny. A z té Smyrny jsme se chtěli dopravit do Řecka, tak já jsem tam někde na pokladně říkal: „Potřebujeme lístek do města Salonik.“ „Neznám.“ „No Salonik, je to město v Řecku.“ „Neznám.“ A nakonec jsme se domluvili, že v turečtině je to Selánik.⁴ Do toho

1936. Srov. CHALUPA, Jiří. *Zápisky o válce občanské. Studie o vybraných aspektech španělské občanské války 1936–1939*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002.

- 1 Zvolit italskou loď do Janova s přepravou zdarma jim ovšem doporučil bývalý francouzský skaut.
- 2 Pěší anabáze po italském pobřeží trvala tři dny, neboť nechtěli vyměňovat liry; po překročení hranice sedli na vlak do Grenoblu. Díky předpokladu, že dramatická zkušenost je zachycena v knize se narátor soustředil na pokračování a rozvedl další souvislosti.
- 3 Mezinárodní skautská setkání pořádaná od r. 1920, páté proběhlo v holandském Bloemendaalu ve dnech 31. 7. – 8. 8. 1937.
- 4 Thessaloniki (Solun) nebo také Saloniki (z tureckého Selánik).

85 Patrně šlo o cestu v r. 1960. MÚA, A AV ČR, f. Luboš Perek, k. 52, cestovní zprávy, Řecko – Malaga, 1960.

86 Narátor míní knihu KOUBSKÁ, L. *Hvězdář diplomat*. Pasáž se v knize Libuše Koubkové nenachází, ale narátor měl na mysli vlastní deníkové zápisky *Zájezd do Barcelony ve dnech 19.–26. VII. 1936*. Pozoruhodné je, jak chlapec ze středostavovské rodiny popisuje nadšení z návštěvy lidové dělnické olympiády: „Skoro všichni zpívají Internacionálu a bouřlivě se zdraví zaťatou pěstí.“ Následně prožil dramatické chvíle, když ve městě propukla vojenská revoluce. Protivládní krvavé povstání se šířilo od 17. 7. 1936 z Maroka do měst ve Španělsku. MÚA, A AV ČR, f. Luboš Perek, k. 2, rukopisná vzpomínka na zájezd do Barcelony,

Řecka jsme se dostali a už to šlo všechno docela dobře. Ale v té Smyrně jsme se setkali s jedním mladíkem, který se s námi dal do řeči: „Vy jste Čechoslováci? Já jsem z města Neutitschein,“ – což byl Nový Jičín. Byl to Sudeťák. Ten nám vykládal, že se vypravil dovnitř země⁵ a že tam ta voda byla pak tak drahá, že se musel obrátit a teď už nemá na cestu domů. Tak jsme se s Karlem Patou složili, dali mu peníze, aby si mohl koupit lístek na vlak domů, ale pod podmínkou, že nám ty peníze pošle poste restante do Říma.⁶ My jsme měli důvěru, že nám ty peníze pošle, a on i jeho rodina nám byl vděčný, že jsme mu syna poslali zpátky domů. V Římě jsme našli ty peníze do poslední koruny správně zaplacený.

Tak to byly sudeto-české a česko-české vztahy, jak to viděla mládež.⁷ A myslím, že to za tu trošku vyprávění stojí, protože my jsme věděli, že jedni druhým musíme pomoci, a když my jsme pomohli Sudeťákovi, Sudeťák, byl natolik slušný, že se nám přesně revanšoval, věděl totiž, že my bychom v tom Římě byli zase bez pomoci. I když tam jsme měli dotyk na velvyslanectví, protože vyslanec pan Kuška⁸ byl přítel mého dědečka. Jeho rodina už tou dobu sice nebyla v Římě, ale ta rodina, na kterou jsme se obrátili, nás okamžitě vzala domů. Paní nás svlékla ze skautského kroje a šup s tím do vany. Ta voda naprosto ztemněla, my jsme totiž cestovali velice přírodním způsobem. Za chvíli to paní vysušila na sluníčku, oblékla nás a my jsme pokračovali dál v našich cestách. To cestování a cestování můžou být dvě velice různé věci. Myslím, že to najdete do určité míry v té knize.

Je pravda, že když jste nastoupil na fakultu v roce 1937, o spolupráci mezi studenty Německé univerzity a české Karlovy univerzity se mluvit nedalo?

To nešlo. Tehdy v tom Cařihradu nebo v té Smyrně to šlo, to byl kontakt s jedním Němcem, ale Češi – Němci, to už se musel dělat rozdíl. To už nešlo. Respektive bylo by to šlo, částečně se to podařilo dědečkovi tím zákonem Lex Perek, ale ten už v Čechách neprošel, protože čeští sudetští Němci to nedovolili. A ta Sissi, ta byla spíš pod vlivem maďarských červeno-zeleno-zlatých uniforem.⁹ A v Čechách to byl Masaryk, ne Masařík, byl to Masaryk a narodil se v Hodoníně. A možná že jedním okem koukal spíš na Moravu, nebo tedy

spíš na Slovensko než na Moravu, určitě nekoukal na Prahu. Co dělali pražští Češi...

Je kniha *Staroitalia slavjanská*,¹⁰ tu dědeček koupil u Zinka.¹¹ Já mám někde ty tabulky, tady někde jsou... Čili byla to kniha o tom, že ve staré Itálii byly slovanské prvky, ale ono to možná bylo spíš tak, že ty slovanské prvky tam byly zaneseny, do Itálie. Ne, že Itálie ovlivňovala Slované, ale Slované přinesli něco do Itálie. Nakonec ty kmeny germánské, bůhví kolik z nich byli Slované. Germáni byli ti, kdo měli toho koně, kdežto Slované hráli toho otroka, který může sloužit tomu, co jede na koni. Tak nějak to mohlo vypadat. Nevím, nebyl jsem u toho. Ale když to tak vezmete, když oni z východní Asie se probíjeli díky tomu, že měli armádu vyzbrojenou koňmi, tak všechny armády, které nebyly vyzbrojené koňmi, ty jim musely podlehnout a podlehly jim. A oni potom část těch armád nebo část toho obyvatelstva táhli s sebou – buď jako sluhy, nebo jako milenky či manželky. Bůhví, asi ty vztahy byly všechny možné.¹²

To říkáte zajímavou věc. Jestli se můžu vrátit k tomu, jak se z Moravy, ať už Masaryk, či Váš dědeček, dívali na politiku pražských Čechů?

Tady byl Rašín.¹³ A pak bylo devět obhajob českého jazyka. Ti jejich autoři – jeden z nich byl Gebauer,¹⁴ ten třeba uznával pravost Rukopisu královédvorského, než se přiklonil k tomu druhému názoru. Proč to udělal, to nevím. Ale Masaryk tu jazykovědu asi nestudoval, ten se přiklonil k názoru Gebauera, který ze začátku pravost rukopisů podporoval. Takže když potom naše Učená společnost říká, že Masaryk dokázal lživost rukopisů, tak to není pravda. On to nedokázal, on se přiklonil k názoru vedoucího odborníka na gramatiku. A tehdy byl vedoucí odborník na gramatiku středoškolským profesorem, nebyl vysokoškolským profesorem.¹⁵ Protože ta univerzita, to je také velká otázka, co

10 KOLLÁR, Ján. *Staroitalia slavjanská aneb objevy a důkazy živil slavských v zeměpisu, v dějinách a v bájesloví, zvláště v řeči a v literatuře nejdávnějších slovanských a sousedních kmenů, z kterých zřejmě, že mezi prvotními osadníky a obyvateli této krajiny i Slavané nad jiní četnější byli*. Vídeň: Dvorská a státní tiskárna, 1853.

11 Karel Zink (1889–1975), známý pražský knihkupec, pořadatel knižních dražeb a aukcí v hotelu Beránek na Vinohradech. Václav Perek byl náruživým sběratelem starých tisků a bibliofilii.

12 Narátor nejprve tlumočí historické pohledy svého dědečka, následně se pokouší o racionální dedukci.

13 Alois Rašín (1867–1923), advokát, radikální mladočeský politik, 1911 poslanec říšské rady, člen Maffie, odsouzen za velezradu v procesu s Kramářem, jeden z mužů Října, ministr financí.

14 Jan Gebauer (1838–1907), jazykovědec, od r. 1886 spolu s T. G. Masarykem prokazoval nepravost RKZ, napadán jako zrádce národa.

15 Gebauer byl od r. 1881 řádný profesor KFU v Praze. Narátor miní Gebauerovu popularizační knihu *Poučení o padělaných rukopisech Královédvorském a Zelenohorském* (1888), v níž autor nepřesně interpretoval závěry chemického průzkumu.

5 Myšleno Řecko.

6 Plánovaná zastávka v další etapě cesty.

7 Narátor ukazuje u mládeže na sklonku 30. let generační rozdíl v reflexi sudetoněmeckého napětí, které jeho otec a dědeček vnímali odlišně.

8 Theodor Kuška (1891–1949), diplomat, ve skutečnosti tiskový rada na čsl. vyslanectví v Itálii (1935–1939).

9 Miněna Alžběta Bavorská (1837–1898), rakouská císařovna, česká a korunovaná uherská královna, r. 1867 zasáhla ve prospěch rakousko-uherského vyrovnání.

na ní bylo českého. Co se stalo 1409? To byl nějaký ten Kutnohorský dekret. Tuhle jsem se probudil, koukám na hodinky – 14:09, tak jsem přemýšlel, co se stalo, přišel jsem na to, že to byl Kutnohorský dekret. Tak tohle mi dělají vzpomínky, takovéto kravinky.

No vidíte; podobně čte digitální hodiny moje mladší dcera.

No to já taky dělám. Víte, ty čísla pro mě něco znamenají. Když jsem byl v kvartě, tak můj bratranec byl o rok výš, a protože jeho otec byl Němec, tak studoval německé gymnázium a matematika mu nešla. Přijel tedy na prázdniny do Ledče a já jsem ho připravoval na maturitu z matematiky. Tam byl jeden příklad, jak se počítá třetí odmocnina nebo třetí mocnina a jeden příklad nám pořád nevycházel. Ten příklad byl 4827 a ta třetí mocnina toho je 112468757283 a můžete si to přepočítat. Za to ručím. Já jsem ho tedy připravil, tu maturu udělal v kvartě a šel potom do zaměstnání – nějaká lékárenská firma. Tak to je také jeden dobrý pocit, že jsem ho na tu matematiku připravil já.

Který to byl bratranec? To nebyl ten od Haunerových, že?

Ne, to byl Ota Kmínek. Tam byla nějaké příbuzenstvo, nějaká Majda a... Už zase nevím, ještě jedno jméno na M.

Tak já se zkusím podívat do Vašeho genealogického stromu. To jste měl pečlivě vypracované a předával jste nám to do archivu.

Tak to se podívejte. Kdybyste mohl udělat kopii, tak mi ji přineste nebo pošlete. Protože já to vím, ale vždycky je tam nějaká díra, něco mi vypadne. Ale co si pamatuji, že vyznání islámské víry je „*Lá iláha illálláhi wa Muhammadun rasúllulláhi*.“¹⁶ Za to taky ručím. Mám tady taky *Korán*, protože my, když jsme byli v dejvickém gymnáziu,¹⁷ tak tam byli také kluci z Jugoslávie a někteří z nich byli mohamedáni. Já jsem jim říkal: „Mě by to zajímalo.“

Kdybych dostal ten *Korán* do ruky, [bere podávanou knihu do ruky] – podívejte se na titulní list: *Lá iláha illálláhi wa Muhammadun rasúllulláhi*. S tou arabštinou jsem se také trochu seznámil, ovšem ta paměť už...¹⁸

Vratme se ke gymnáziu. Jací byli Vaši profesori?

V oktávě si pamatuju dva profesory, jeden byl Pelikán¹⁹ a učil nás na filozofii a druhý se jmenoval Dorazil,²⁰ měl nás na zeměpis – ten patřil mezi Masarykovy pátečníky. Oba zvali některé studenty k sobě domů na takové hovory. Při jednom z těch hovorů se ukázalo, že se objevil článek o teorii relativity, a profesor se nás ptal, kdo by se toho ujal. Já jsem se přihlásil, protože jsem ten článek také četl, ne že bych tomu mohl nějak do hloubky rozumět, ale zajímalo mě to.²¹ Tak jsem tam o té teorii relativity povídal, a když jsem pak o tom vyprávěl dědečkovi, řekl mi: „Neměl bys vlastně studovat spíš tu astronomii?“ V prvním roce na škole to nejde, to musí být matematika a k tomu jsem si musel vybrat buď fyziku, nebo deskriptivní geometrii. A jelikož jsem neměl dostatečný rozum, tak jsem si nevybral fyziku, protože na geometrii byl menší počet hodin.²² No ale ta geometrie mi také nakonec přišla docela k duhu, akorát fyziku jsem namáhavě doháněl.

No ale na vysoké škole, kam jsem se nechal zapsat, mě dědeček překvapil, protože se tam nechal zapsat jako mimořádný posluchač.²³ On vůbec tu rodinu sledoval na každém kroku. Když přišla do rodiny moje matka, která byla klavíristka, tak on začal hrát na housle, aby projevil zájem také o ni. A když jsem se tehdy v roce 1937 zapsal na přírodovědeckou fakultu, na matematiku a astronomii, tak šel se mnou. To byl moc dobrý dědeček.²⁴

19 Ferdinand Pelikán (1885–1952), středoškolský profesor filozofie, spolu s K. Vorovkou redigoval *Ruch filosofický*, 1929 soukromý docent FF UK.

20 Otakar Dorazil (1889–1979), historik a původně stavební inženýr z Valašska, příznivec TGM a organizátor jeho volební kampaně na Valašsku, spoluzakladatel Československého červeného kříže, absolvent zeměpisu a historie na FF UK (1930), profesor Jiráskova gymnázia, 1945–1950 lektor výuky dějepisu na FF UK.

21 Diskuse o filozofických důsledcích teorie relativity probíhala mezi českými filozofy už ve 20. letech. Perek možná dostal za úkol pojednat o Einsteinově kratičkém článku o gravitačním čočkování (Lens-like action of a star by the deviation of light in the gravitational field, *Science*, 1936, roč. 84, s. 506–507), případně o článku doc. Vladimíra Mandla (Vědecká metoda Einsteina relativismu, *Česká mysl*, 1935, roč. 31, s. 195–210), plzeňského advokáta a nadšence kosmonautiky, který ovšem přínos teorie zcela nepochopil. Subjektivnost pozorovatele hodnotil jako krok zpět od vědeckého požadavku absolutní platnosti. JASTRZEMBSKÁ, Zdeňka. Spor o Einsteinovu teorii relativity v české filosofii první poloviny dvacátého století. In *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity: řada filozofická (B) = Studia minorae Facultatis philosophicae Universitatis Brunensis: series philosophica: studia philosophica*, č. 49, Brno: Masarykova univerzita (Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity, roč. 51), 2002, s. 137–149.

22 Zapsal se ke studiu na PŘF UK od akademického roku 1937/38. MÚA, A AV ČR, f. Luboš Perek, k. I, nacionál studenta PŘF UK.

23 Společně se svým vnukem se Václav Perek nechal zapsat jako mimořádný posluchač PŘF UK. Viz MÚA, A AV ČR, f. Luboš Perek, k. 92, Index lectionum V. Perka, 1937.

24 Srov. KOUBSKÁ, L. *Hvězdář diplomat*, s. 17.

16 Není božstva kromě Boha a Muhammad je posel boží. Šaháda, arabská formule islámského kréda.

17 Myšleno totální nasazení od roku 1942 v konstrukční firmě, tehdy umístěné v budově dejvického gymnázia. Srov. pozn. č. 125.

18 V rozhovoru s L. Koubskou poznamenal, že s kamarády měli touhu zabývat se na vzdor okupací něčím aktuálně nepotřebným, jako třeba učit se arabsky. KOUBSKÁ, L. *Hvězdář diplomat*, s. 29: „My mladí v tom totaleinsatzu jsme byli totiž trochu neklidní a říkali si, že musíme přece něco dělat, něco, co se absolutně nedá použít.“

A můžu se zeptat, jak obstal ve studiu?

Matematiku tam přednášel profesor Kořínek, jaksi z trošku vyššího hlediska.²⁵ A tak tam bylo také: $A > 0$, nebo $A = 0$, nebo $A < 0$. A dědeček na to koukal a říkal, jak může být něco menší než 0, nemohl to pochopit. A já jsem tehdy ještě nebyl dost chytrý na to, abych mu řekl, že dluh je menší majetek než nemít nic, takže jsem mu to neřekl a on na tomhle ztroskotal. Já jsem v říjnu 1939 složil první státnici z matematiky a deskriptivní geometrie a hned nato 17. listopadu 1939 zavřeli školy.²⁶

Když jste byl zapsán na obor matematika a deskriptivní geometrie, kolik bylo předmětů z astronomie?

V těch prvních dvou letech velmi málo, to jsem docházel na Smíchov, ve Švédské ulici bylo sídlo Astronomického ústavu.²⁷ Sídli tam profesor Mohr²⁸ a já jsem se tam k němu přihlásil. On mi dal nějaké počáteční informace kolem planetárních mlhovin. Byla tam také jakási paní Dolejší a dva studenti ze Slovenska, jedním z nich byl Gustav Bakoš,²⁹ se kterým jsem se později setkal ještě v Leidenu a pak v Americe.

Četl jsem, že jste byl jedním z těch, kdo stál v roce 1939 u Opletalovy rakve.³⁰ Je to tak?

Já jsem u rakve nestál, když se tam o tomhle jednalo, tak jsem byl na Albertově, ale jeden z mých kolegů, Nožička,³¹ který dělal fyziku, ten byl jeden z těch,

kdo tu rakev nesl. My jsme stáli na Albertově a tam byla hrozná tlačenička, stáli jsme tam, já nevím, ve čtyřech řadách. Byl tam ale jeden německý ústav a tam nestál nikdo, před ten ústav si nikdo nestoupil.³² No taková byla tehdejší doba.

Vás ve studiu ovlivnil strýc Vilém Hauner. Zjistil jsem, že jeho syn byl umělecký knihař a že byl neslyšící, je to tak? Jakým způsobem se na jeho osud mezi příbuznými vzpomínalo?

Ten Vilém Hauner měl dva syny, Edgara a Vávu.³³ Edgar byl hodně průrazný člověk, pracoval proti Němcům a gestapo po něm také šlo. Tomu druhému se říkalo Váva, což byl zvuk, který on vydával. Já nevím, jestli se jmenoval Vojtěch, ale on říkal Váva, bylo mu těžko rozumět. Jeho syn je historik Milan Hauner,³⁴ toho možná budete znát. Jeho matka byla Němka a otec Čech, oba dva byli neslyšící. Velice se milovali, bylo to velice hezké manželství, ale ta manželka byla českým prostředím velice špatně přijatá, brali ji jako Němku, přestože u ní ta národnost nehrála takovou roli. Podle Čechů všichni Němci byli nacisté. Ona tím myslím, hodně trpěla.

No ale tedy mého strýce, Viléma Haunera, potkal těžký osud, protože když policie hledala jeho syna Edgara, tak ho navštívili v jejich bytě na třídě Krále Alexandra I., číslo 40, což bylo naproti hotelu International, tam v Dejvicích.³⁵ Jenže strýc byl myslivec a měl flintu, dvanáctku brokovnici, s krásnou intarzovanou pažbou. Tu flintu měl pověšenou na zdi a mít flintu doma bylo proti zákazu, který byl velice přísně dodržován. A oni ho skutečně odvezli do Mauthausenu, kde ho zastřelili. Teta mi potom dala jeho knihy, ze kterých jsem za války štuodoval.³⁶ Já jsem pak za války šel na elektrotechnickou průmyslovku na dva roky³⁷ a pak v roce 1941 jsem byl nasazen.

25 Vladimír Kořínek (1899–1981), 1935 mimořádný, 1946 řádný profesor matematiky PŘF UK, 1953 děkan Matematicko-fyzikální fakulty UK (dále: MFF UK). Zabýval se algebrou a teorií grup.

26 GEBHART, Jan, KUKLÍK, Jan. Vědci a domácí rezistence. In BARVÍKOVÁ, Hana (ed.). *Věda v českých zemích za druhé světové války: sborník z konference*. Praha: Archiv Akademie věd ČR, 1998, s. 353–360.

27 Astronomický ústav České Karlovy univerzity sídlil ve vile (Švédská 635/8), za okupace nebyl Němci obsazen, proto sem do r. 1942 mohl Perek a další studenti docházet na pozorování.

28 Josef Mikuláš Mohr (1901–1979), po habilitaci pouze honorovaný asistent (kvůli obsazeným systémizovaným místům) a vůdčí osobností výuky a vědecké práce astronomického ústavu PŘF UK (1935–1938), 1946 profesor MU, po vzniku MFF UK přenesl své působení do Prahy. Zabýval se stelární statistikou.

29 Gustav Bakoš (1918–1991), spolužák L. Perka na PŘF UK, v roce 1947 na studijním pobytu v Leidenu (tam ho v roce 1948 potkal Perek), odkud posléze emigroval do kanadské Ottawy, 1960 doktorát na Northwestern University, poté působil na Univerzitě Waterloo, kde je po něm pojmenována observatoř.

30 KOUBSKÁ, L. *Hvězdář diplomat*, s. 17.

31 František Nožička (1918–2004), kvůli aktivní účasti na demonstračním pohřbu Jana Opletala 15. 11. 1939 uvězněn v koncentračním táboře Mauthausen, 1945 návrat ke studiu matematiky na PŘF UK, asistent, 1960 řádný profesor na MFF UK, prorektor UK. Určoval

zahraniční kontakty mezi českými matematiky a fyziky, působil na Humboldtově univerzitě v Berlíně, 1990 předseda JČMF.

32 Fyziologický ústav Německé univerzity na Albertově.

33 Vilém Julius Josef Hauner (1877–1941), syn hoteliéra, matematik a astronom, 1902 studoval v Cambridge, krátce asistent astronomického ústavu KFÚ; autor prvních českých článků o neeukleidovské geometrii, vojenský historik a překladatel, zeť Marie Trappové (babičky L. Perka) a otec Edgara a Viléma Bohumíra Haunerových.

34 Milan Hauner (nar. 1940), český historik, 1972 Ph.D. v Cambridge, syn uměleckého kniháře V. B. Haunera a Gertrudy Jacobové.

35 Třída Krále Alexandra (1934–1940, 1945–1947), dnes Jugoslávských partyzánů. Hotel International byl však postaven až později, v letech 1952–1956, pod vedením architekta Františka Jeřábka ve stylu socialistického realismu.

36 Marie Haunerová (původně Bretschneiderová, roz. Trappová, nar. 1894). Nejednalo se o Haunerovy autorské knihy, ale učebnice matematiky, které si Hauner dovezl z Oxfordu a Cambridge.

37 Vyšší elektrotechnická škola v Praze na Smíchově, Preslova 72/25.

Myslíte totální nasazení.

No, dostal jsem ho v Praze, což jsem měl teda veliký štěstí, a sice u firmy na statiku – Junkers.³⁸ Sídliili v gymnáziu na Dejvický, dnešní Evropské ulici,³⁹ a v tom gymnáziu byla statika firmy Letov, statika firmy Avia a statika Junkersů. Já jsem byl v takovém oddělení, kde nás bylo asi tucet. A byli to většinou stavební inženýři. Dostal jsem se tam na základě své maturity z průmyslovky. Tam jsem se zase seznámil s technickou matematikou a s technickým kreslením, které už jsem ale z průmyslovky znal. Takže to bylo docela šikovné. Naším šéfem byl pan Rosendahl z Holandska, který se potom po válce oženil s dívkou, která tam dělala svačinářku, a odvezl si ji do Holandska. Ona tam hrála důležitou úlohu v české menšině, někde v Utrechtu nebo Rotterdamu. To víte, to jsou všechno osudy. Já jsem se s tím Rosendahlem potom také sešel, měli jsme spíš kamarádský vztah než nějaký striktně podřízenec.

Když vypukla druhá světová válka, neměl jste obavy, že s cestováním už nic nebude?

Tu obavu jsme měli.

Jak jste to tehdy vnímali?

Tak v roce 1939 17. listopadu zavřeli Němci české vysoké školy. Já jsem sice okamžitě běžel na Matematický ústav Na Karlově.⁴⁰ Jak jsem tam doběhl, opsal jsem si požadavky na druhou státnici a věděl jsem, že nebudu moct studovat dřív, než se ta situace urovná.

Pro jistotu jsem ještě doběhl za profesorem... jméno už také neřeknu, ale byl to velice solidní profesor,⁴¹ a já jsem se ho zeptal: „Pane profesore, podívejte, na Slovensku ta univerzita funguje, v Německu ty univerzity taky jsou, jak byste se na to díval, kdybych šel studovat tam?“ A on říkal: „No víte, já bych tu vaši situaci pochopil, ale za své kolegy ručit nemůžu.“ Tak jsem se dovtipil,

že to nejde, že to jednoduše není možné.⁴² Musím to vydržet doma. Tak jsem to vydržel doma zase za nejrůznějších okolností. My jsme pak byli nasazení do statiky firmy Junkers – ta byla v reálném gymnáziu na Evropské ulici. Já jsem se tam snažil pokračovat v těch svých věcech a tak se také stalo, že jsem jednou k nějakému výpočtu potřeboval Besselovu diferenciální rovnici,⁴³ něco jsem s tím spočítal a teď se o tom dozvědělo vedení – oni to posílali z té pražské statiky do německé centrály – a teď jejich matematik, jmenoval se Červenka, ten když uviděl, že někdo použil Besselovu funkci, tak se se mnou chtěl seznámit a řekl mi: „Máte tam chybu. My jsme to počítali našimi přibližnými metodami a jsme o 4 % jinde. Ono to není moc, ale je to otázka přesnosti.“ No tak já jsem vzal tu Besselovu diferenciální rovnici, tomu panu Červenkovi jsem to ukázal, že je to vypočítáno přesně a on říkal: „Máte pravdu. My jsme tam jeden přibližný člen vynechali, protože na 4 % nám nezáleželo. Ale ta vaše metoda byla exaktní.“ Takže i takto jsem to přežíval.

Co Vám pomohlo, když jste se nemohl učit na fakultě, ale studoval jste sám doma? Víte, že jste měl knihy od strýce Haunera, že jste chodil na arabštinu, na angličtinu, na ekonomku, na průmyslovku. Co Vás motivovalo? Co Vám pomáhalo něco dělat?

Vždycky to nějak muselo jít. Nejdřív mě otec držel jako svého kancelářského pomocníka, ale já jsem potom chodil na tu angličtinu, před tím jsem ještě chodil na německou obchodní školu – tam jsem se seznámil s Vlastou, mou ženou.⁴⁴ Vlasta hrála velkou úlohu, protože 62 let to není malý okamžik.

Takže vlastně během druhé světové války jste se poznávali, chodili spolu. Vy jste pak měli svatbu v dubnu 1945, že?

Měli jsme spolu asi tisíc rande, protože Vlasta... Já jsem ji absolutně nemohl donutit, abychom si šli sednout do kavárny. To bylo pro ni mimo existenci, takže to nikdy nepřipustila. Ať byla zima, nebo teplo, vždycky jsme jen pochoďovali Prahou.

38 Německá firma Junkers-Werke podnikající v leteckém průmyslu měla dále tovární pobočky např. v Köthenu, Lipsku a Magdeburgu, kam byli totálně nasazení mladší čeští studenti.

39 V roce 1942 nasazen v projekční kanceláři německé firmy konstruuující letadlové motory, umístěné v nové funkcionalistické budově Státního reformního reálného gymnázia v pražských Dejvicích (gymnázium zde sídlilo v letech 1937–1939) postavené v letech 1936–1938 podle projektu Evžena Linharta v tehdejší Velvarské ulici č. 33 (dnešní Evropská).

40 Tzv. budova M (Matematický ústav) v Praze, Na Karlově 3, postavená v letech 1907–1909, resp. 1911, byla za druhé světové války zabrána a využívána biologickými a jinými ústavy NU, např. meteorologií.

41 Patrně Vojtěch Jarník (1897–1970), 1935 řádný profesor matematiky PřF UK, od 1953 MFF UK, 1952 akademik a laureát Státní ceny.

42 Narátor tak dodatečně vysvětlil, jak se studenti individuálně rozhodovali.

43 Besselovy diferenciální rovnice jsou rovnice, z nichž se odvozují funkce prvního a druhého řádu, a lze je využít v matematickém modelování, teorii pružnosti a mnoha praktických oblastech mechaniky.

44 Posléze manželka Vlasta Perková (roz. Straková, 1921–2007), studentka Vysoké školy obchodní ve Spálené ulici, kde se po listopadu 1939 seznámila s L. Perkem na kurzech angličtiny.

Čím to, že nechtěla do kavárny?

Nevím, snad se jí to zdálo nepřiměřené. Možná, že kavárny u ní získaly nějakou špatnou pověst, ale já at' jsem dělal, co jsem chtěl, nikdy jsem toho nedocílil. Ale chodili jsme hodně do divadla, jednou jsme byli ve Vinohradském divadle na *Hamletovi*. Jako vždy jsme přišli brzy a postavili se na místa ke stání v první řadě a koukali jsme, jak se to hlediště plní. A když jsme uviděli prázdná místa, tak jakmile se začínalo stmívat, šup šup honem a už jsme tam seděli a doufali, že ti praví vlastníci už nepřijdou. Většinou se to vyplnilo.

Vlasta měla nohu velikosti 38, ale zásadně nosila boty 37, protože i do nich se jí podařilo vejít. Já jsem věděl, že tohle není absolutně možné. Když jsme tenkrát byli na tom *Hamletovi*, který trval nějaké čtyři hodiny, tak potom se už Vlasta samozřejmě neobula. Tak já jsem se před divadlem zul a nabídnul jsem jí ty svoje polobotky, ty její botičky jsme strčili do nějaké kapsy. V ponožkách jsem samozřejmě nemohl jít, protože zničit ponožky v té době, kdy vlastnictví ponožek bylo něco... Tak jsem raději capal těma bílýma nohama. No lidi koukali. Až potom před domem, kde Vlasta bydlela, jsem dostal pusy a mohl si about svoje boty. Ponožky jsem si už nenavlíknul, obul jsem si boty a šup z toho Žižkova do těch mých Vršovic, kde jsem bydlel v Kodaňské 21.

Když jste spolu chodili do divadla, na procházky, jaké jste měli životní očekávání? Protože za druhé světové války bylo složité cokoli plánovat. Jaká přání jste měli?

My jsme se brali 7. dubna, tři neděle před koncem války.⁴⁵ Řekl jsem to doma babičce, že si chci vzít tady tu Vlastu Strakovou a babička mně řekla: „A kde oni vlastně bydlí?“ Tak jsem jí tu ulici a číslo řekl a babička si tam došla za matkou Vlasty. Zjistila, že je to taková druhá hodná babička, že má také stejné starosti. A tím moje babička dala té naší známosti a pozdější svatbě souhlas.

Jak reagoval Váš tatínek nebo maminka, když se dozvěděli, že máte v Praze známost? Protože Vy jste s nimi asi v pravidelném kontaktu za války být nemohl.

No tak musel jsem mít kontakt s matkou i s otcem. A protože byli rozvedení, tak druhá manželka mého otce,⁴⁶ ta absolutně nestrpěla jakoukoli zmínku o jeho první manželce. Když jsem jezdil za otcem do Unhoště, kde otec chodil na hony, tak jsem tam vždy koupil nějaké koroptve, protože to byl párek koro-

ptví jen za pět šest korun, a ty koroptve jsem potom na řemínku nosil matce. Ale ta Lída, druhá otcova manželka, ta to velice těžko nesla. To byla taková ošklivá stránka toho mého pobytu.

Že zasahovala do něčeho, co nemusela řešit?

Nemusela to řešit a řešila to velice intenzivně. Přišla jednou na to, že si ke mně otec chodí pro pětistovku, vždycky čekal na ulici, v Budečské, až já sejdu dolů a tu pětistovku mu dám.⁴⁷ Když pak otec zemřel, tak jsem jí na truc posílal 250 korun, aby viděla, že ona pro mě byla vždy jen polovička toho.

A měl to Váš otec potom v penzi složitější? On působil jako notář za první republiky, ale potom po druhé světové válce, když už byl v penzi?

V jeho sedmdesáti letech to už nešlo, tak pracoval v myslivecké jednotě a jako noční vrátný v jednom či druhém hotelu. To taky ale nebylo pro někoho, kdo byl zvyklý na úplně jiný životní styl. Když se v Chotěboři stal notářem,⁴⁸ poté co tamější notář zemřel, tak moji rodiče jezdili do Prahy kupovat perské koberce, tam byla jejich úroveň. Pak s tou úrovní museli jít hodně níž.

Já jsem to ale nemohl tak dost dobře sledovat, protože to děcko, které má dobrý základ doma... Nevěděl jsem, o co jde...

Když potom v červnu 1945 znovu otevřeli vysoké školy, kolik Vašich spolužáků se vrátilo dokončit studium?

Zhruba polovička.⁴⁹ Zbylá polovička si už během těch šesti let zařídila život jinak.

Setkávali jste se později s předválečnými spolužáky?

Zřídka na výuce. Já jsem se účastnil jedině seminářů, které vedl akademik Kattětov.⁵⁰ Ten přednášel o tom, co nám chybělo.

47 Vzpomínka se týká doby po roce 1956, kdy L. Perek pracoval v pražském sídle Astronomického ústavu ČSAV v Budečské 974/6 na Vinohradech. Zde ve 4. patře nájemního domu byla už od r. 1940 umístěna časová služba Státní hvězdárny po zabrání Klementina Němci.

48 Míňeno první působiště v Chotěboři (1919).

49 Od června probíhal mimořádně zkrácený letní semestr 1945. V dalším akademickém roce Perek složil druhou státní zkoušku a promoval (1946).

50 Miroslav Kattětov (1918–1995), syn legionáře, od roku 1935 studium matematiky na PřF UK (dokončil 1945), 1948 habilitace, 1953 profesor, 1952 děkan MFF UK, 1953 rektor UK, 1962 akademik, 1989 inicioval vznik Klubu nezávislé inteligence.

45 MÚA, A AV ČR, f. Luboš Perek, k. I, oddací list, 7. 4. 1945, evangelický kostel sv. Klimenta, Praha I.

46 Ludmila Perková (roz. Holubová, 1907–1977), výtvarnice.

První rok po válce jste byl asistentem na Vysoké škole strojního a elektrotechnického inženýrství u prof. Hrušky.¹ Jaké jste měl pocity, když jste měl jako mladý asistent přednášet pro zástupy studentů?

No, jak to přišlo, tak se to muselo brát. Tehdy v roce 1946 nastoupilo na techniku do prvního ročníku asi tři tisíce studentů. Vyučovalo se ve třech biographech a já jsem měl na starosti cvičení v biografu Flóra. Tam byl biografický sál, kde byl úzký stupínek, a když jsem tam přišel poprvé, tak říkali: „Musíte dávat pozor, abyste nespádl tady dolů, tam to jde do kanalizace.“ Ta tabule tam byla tak malá, že se na ní dalo napsat jen sinus alfa a muselo se to smazat. No zoufalé podmínky. Ale já jsem tam přednášel tu základní matematiku pro studenty inženýrství v prvním roce. Materiál byl od profesora Hrušky, který ho psal rukou, a můj úkol byl přepsat to na stroji, aby se to dalo rozmnožit a aby se ta skripta mohla rozdávat studentům. U Hrušky byl jeden mladší profesor, Pleskot,² který zaváděl spojnicové nomogramy. Tak v tom jsem byl také činný, ty nomogramy jsem také nějaké nakreslil.

Jak jste se ale profesně dostal k astronomii?

To bylo pozvání. Já jsem se nejdřív ucházel u profesora Buchara³ na technice, ten pro mě ale neměl místo. Astronomický ústav na Přírodovědecké fakultě zase fungoval na principu: profesor – asistent – mechanik. Mechanik byl pan Brejla,⁴ velice šikovný mechanik, ale všechno mu trvalo hrozně dlouho. Ti asistenti se tam měnili a profesorem byl dlouhou dobu Václav Heinrich,⁵ který se ovšem zabýval problémem tří těles a byl to spíš antipedagog. Čili nezanechal po sobě žádné studenty, kteří by se zabývali tím, čím on. Snad jediné docent

Nechvíle,⁶ to byl ale také člověk, který spíš pracoval teoreticky a k tomu rozvoji došlo až později, kdy dospěli Mohr, Link,⁷ Šternberk⁸ a Guth⁹. Tak já jsem se tehdy ucházel u profesora Mohra a ten říkal, že by mě vzal na univerzitu do Brna jako asistenta.¹⁰

Tam už byl jako jeho asistent Onderlička.¹¹ Ten ústav ovšem spočíval v bedně knih a v jednom pianu, a tak mým úkolem bylo obstarat záclony, koberce, nábytek, všechno možné. Takže jsem měl praktickou astronomii z velice širokého hlediska. Ale tam ten ústav se podařilo zřídit díky profesorovi Mohrovi, který se tam s dalšími profesory snažil udržet. Byli tam dva mladí komunisté, kteří se chtěli dostat do vedení, ale tihle starší profesori, ti si to vedení snažili zachovat.¹²

Vnímal to profesor Mohr tak, že chce vybudovat brněnský astronomický ústav, který by se mohl vyrovnat pražskému?

No, to rozhodně, protože mým úkolem bylo například kontaktovat knihovny světových ústavů s tím, že se tady buduje nový ústav a že bychom uvítali, kdyby nám jejich publikace mohli zaslat pokud možno bez finančních nákladů. Takže také tímto způsobem se vybuďovala ta brněnská knihovna.

6 Vincenc Nechvíle (1890–1964), astronom působící na Státní hvězdárně, 1928 doktorát v Paříži, habilitace na PřF UK. Zabýval se stelární i sluneční astronomií.

7 František Link (1906–1984), astronom, 1948 ředitel Státní hvězdárny na Ondřejově, 1951–1953 ředitel Ústředního astronomického ústavu ČSAV, věnoval se vysoké atmosféře Země, 1971 emigroval do Francie.

8 Bohumil Šternberk (1897–1983), astronom, 1954 první ředitel Astronomického ústavu ČSAV, 1958–1964 viceprezident IAU, zabýval se měřením času a fotometrií planetek.

9 Vladimír Guth (1905–1980), astronom na ondřejovské hvězdárně od 1928, 1950 ředitel observatoře na Skalném plesu, 1956 Astronomický ústav ČSAV, 1949 habilitace, 1966 profesor MFF UK, tvůrce čsl. meteorické školy.

10 Kvůli dlouhodobě zkomplikované personální situaci v astronomickém ústavu se Mohr rozhodl žádat o profesorské místo v Brně, kde chtěl vybudovat konkurenční pole. Podrobně o astronomech meziválečné generace viz HYKLOVÁ, Petra. *Astronomický výzkum na Karlově univerzitě od roku 1882 do současnosti*. Magisterská práce, MFF UK, 2010.

11 Bedřich Onderlička (1923–1994), astronom a fyzik, 1954 asistent na katedře fyziky PřF MU, spoluorganizoval výstavbu hvězdárny na Kraví hoře, vypracoval metodiku sledování umělých družic.

12 K situaci na fyzikálních ústavech a astronomii v Brně a pozici Mohra mezi starými profesory (Hostinský, Zahradníček) na jedné a komunistickými funkcionáři (Toul) na druhé straně viz rozhovor T. W. Pavlíčka s prof. RNDr. Martinem Černožanským, CSc. dne 12. srpna 2020 v Brně (MÚA, A AV ČR, f. Martin Černožanský, neuspořádáno).

1 Václav Hruška (1888–1954), profesor aplikované matematiky na ČVUT. Proslul zejména v oblasti numerických a grafických metod, pomáhal Antonínu Svobodovi rozvíjet obor výpočetní techniky. Viz PLESKOT, Václav. Zemřel profesor dr. Václav Hruška. *Časopis pro pěstování matematiky*, 1954, roč. 79, č. 4, s. 375–378.

2 Václav Pleskot (1907–1982), absolvent matematiky na PřF UK a posluchač ČVUT. Po válce působil na PřF UK, 1948 habilitace na ČVUT. Zabýval se nomogramy a numerickými a grafickými metodami.

3 Emil Buchar (1901–1979), astronom a geodet, 1926 asistent astronomického ústavu PřF UK, 1929 vrchní měřičský komisař Vojenského zeměpisného ústavu, 1945 soukromý docent, 1947 profesor astronomické geodézie na ČVUT, člen Mezinárodní astronomické unie (IAU, International Astronomical Union), 1952 člen korespondent ČSAV, 1960 předseda národního komitétu COSPAR (Committee on Space Research).

4 Jindřich Brejla, původně pracovník Dílny pro přesnou mechaniku bratří Fričů, 1921 mechanik astronomického ústavu PřF UK.

5 Vladimír Václav Heinrich (1884–1965), 1919 mimořádný profesor sférické a teoretické astronomie pověřený vedením astronomického ústavu. Po konfliktech s podřízenými a kvůli vlastním limitům v sociální komunikaci byl r. 1934 nahrazen ve vedení ústavu prof. V. Trnkalem.

A měl profesor Mohr nějak rozdělené mezi vámi asistenty, koho pověřil kterými úkoly? Měl jste třeba víc na starosti korespondenci se zahraničními astronomy?

To jsem na starosti měl. Těch dopisů bylo spousta, čímž jsem si zase trochu zlepšil angličtinu. No a skutečně tam začaly docházet publikace z řady světových observatoří. My jsme pak ovšem mohli odebírat také několik časopisů, ty, které se odebíraly zaplacením předplatného. To ale univerzita umožňovala jen do určité míry. Počítalo se s tím, že tam bude sídlo astronomie.

Mě potom Mohr doporučil na stipendium, které vypsal UNESCO, a to se konalo v Holandsku u profesora Oorta¹³; byl jsem tam od prosince 1948 do srpna 1949. No a tam jsem se dostal k té skutečné astronomii.

Já jsem tam už měl jakési návrhy na vzorce pro rozložení hmoty v galaxii, což jsem získal z knih po tom strýčkovi Haunerovi.¹⁴ Nejdřív jsem tedy studoval matematiku, potom když jsem byl tři roky v Junkersu, tak jsem tam měl šuple nabitě anglickými knihami s vyšší matematikou, teorie komplexní proměnné, diferenciální rovnice a to, co se přednášelo na univerzitě. To jsem si tenkrát, dokud se tam ještě mohlo, opsal na Karlově. Byly tam vyvěšené požadavky k druhé státnici, ty jsem si opsal, takže ty obory jsem věděl. A teď jsem k tomu měl od strýce tu anglickou literaturu, která se studovala docela dobře, protože ona byla psaná z pedagogického hlediska. Aby udržely pozornost studenta, vždycky mu ukázaly, k čemu je daná problematika dobrá. Kdežto ty striktní učebnice, ty byly psány stylem: věta, důkaz, věta, důkaz. K čemu ta věta je ale dobrá, to už tam bylo celkem zanedbané. Kdežto tahle kniha postupovala tak, aby student mohl se zájmem sledovat, co se tady dá dělat a co se nedá dělat.

Jak vypadala Vaše spolupráce s prof. Mohrem? Co měl Mohr na fakultě na starosti?

Nevím, jestli bych se podruhé vystavil všem těm rizikům, ke kterým jsem se musel takhle postavit. Ještě tam byla jedna věc. Profesor Mikuláš Mohr věděl o nějakém hofrathovi – dvorní rada, jak ten se jmenoval, už nevím – myslím, že on právě také jezdil do Brna. A ten musel vědět, že když já jezdím do Brna a nejsem tam policejně přihlášený, že pak nemůžu uplatnit nárok na plat. Takže ten se vykašlal na to, plat nějakým způsobem zajistil a jen se staral o to, aby

ty jeho vědecké práce měly být kde publikovány.¹⁵ Což se také stalo. Já jsem se staral o tu publikaci, aby dostala mezinárodní švih, rozesílal jsem dopisy: „Jestli máte publikace Vaší observatoře, my v Brně zakládáme nový ústav, buďte tak hodní, pošlete nám, co můžete.“ No a tehdy ty observatoře publikovaly to, co se později dostalo do časopisů. Některé ty časopisy jsme mohli odebírat přes univerzitu čili ta knihovna v Brně byla slušně vybavená.

Já jsem ty Vaše brněnské Contributions¹⁶ našel v knihovně na hvězdárně v Bergedorfu, kde jsem minulý rok studoval, tak mě potěšilo, že je tam mají. Netrvalo to ani dvě minuty a paní knihovnice je našla a přinesla, pěkně svázané. Tím se krásně potvrdilo, co jste říkal o propojování vědy a o tom, aby se ten ústav dostal do povědomí.

No tak to se povedlo. Tehdy ty mezinárodní sympatie byly na naší straně a knihovny opravdu posílaly, co mohly. Některé možná poslaly i to, co poslat nemohly, protože věděly – jak jsem jim popsal tu situaci. Je to tam, kde už vlastně Slunce ani nesvítí.

Mohl jste to srovnat s tím, jakým způsobem teda pracovali ve výzkumu astronomové v Holandsku?

No tak podívejte se. Hvězdárna v Leidenu byla, a je dodnes, jeden z klenotů astronomického výzkumu.¹⁷ Takže s tehdejšími výzkumem astronomie v českých zemích to nesnese srovnání. Tehdy byla situace: profesor Heinrich, jeden asistent a jeden mechanik, pan Brejla na Smíchově. Pak byla také hvězdárna Klementinum, ti ale neměli žádný velký dalekohled, tam se hlavně určoval přesný čas.¹⁸

15 Mínen Mohr. K tomu brněnský ústav založil mezinárodní časopis *Contributions from the Astronomical Institute of the Masaryk University* (1947), který oficiálně vedl Mohr, ale ve skutečnosti redigoval Perek.

16 *Contributions from the Astronomical Institute of the Masaryk University*; viz předchozí poznámku.

17 Univerzita v Leidenu (vznik 1575) má nejstarší stále fungující observatoř od r. 1633.

18 Časová služba byla za války přestěhována z Klementina do Budečské ulice. Ve skutečnosti existovalo už více hvězdáren a postupně vnikaly i lidové hvězdárny, nicméně vědecký výzkum probíhal pouze ve Státní hvězdárně (Ondřejov a Budečská ulice, od 1950 Ústřední ústav astronomický). Viz PAVLÍČEK, T. W., ŠOLC, M. *Cesty československých astronomů*, s. 490–520.

13 Jan Hendrik Oort (1900–1992), astronom, 1935 profesor leidenské univerzity, 1958–1961 prezident IAU, zabýval se strukturou galaxie, průkopník radioastronomie. Vedl výpravu hledající vhodné místo pro Evropskou jižní observatoř v poušti Atacama.

14 Prostřednictvím zmínky o Haunerovi (viz pozn. výše) se narátor znovu vrací ke svému vysokoškolskému studiu. Pasáž upozorňuje na praktický význam knih pro jeho samostudium.

Vzpomněl byste si ještě na někoho z asistentů nebo Vašich spolupracovníků v Brně kolem profesora Mobra, Vás a doktora Onderlicky?

No tak, na fyzice tam byl Černohorský,¹⁹ který se potom velice zasloužil o Slezskou univerzitu. Také tam za mnou přišel jeden mladý student, Jiří Grygar,²⁰ a jeho kamarád Luboš Kohoutek²¹ a já jsem viděl, že jsou to studenti se zájmem. Odjížděl jsem tenkrát na víkend s nějakými známými, tak jsem jim dal klíče od knihovny a oni si toho dodnes váží. Tam začalo moje přátelství s Jirkou Grygarem, které už trvá něco přes šedesát let. A právě s Lubošem Kohoutkem jsme udělali atlas planetárních mlhovin, který on poté dovedl do dalšího stadia, do druhého vydání, které vyšlo v Hamburku.²²

Na čem konkrétně jste pracoval během stáže v Leidenu?

Víte, já jsem tam spáchal jednu nepravost. Když jsem přišel do toho Holandska, tak mně nabídli, jestli bych tam neřekl něco o své práci, a já jsem už měl nápad – z těchto knih²³ – na rozložení galaktické hmoty, protože profesor Oort měl homogenní sférový a hmotný bod, jejichž přitažlivost se dala snadno počítat. Ale z tohotohle jsem našel ještě jeden model, kde tam té hmotnosti ubývalo od středu ven a mělo to charakter elipsoidu, a pokud byl ten elipsoid rotační, tak se to dalo integrovat.²⁴ Ten integrál vyšel, takže se mohly napsat formulace, ovšem předpokládalo se, že ta galaxie je stabilní a že se nevyvíjí, což není pravda. Ona se vyvíjí, ale vyvíjí se pomalu. Než se udělal tenhle předpoklad, tak bylo možné udělat další krok v celém výzkumu, výzkoumání toho rozdílu složení hmoty. A o tom já jsem tam přednášel a neměl jsem dostatečnou úctu k tomu velmi jednoduchému modelu profesora Oorta, já jsem totiž

tehdy nepochopil, že Oort byl génius, který měl ten dar, že vždycky, když se něco domníval, tak to byla pravda.²⁵ No ale bylo mně to prominuto.

Tam jsem je také požádal, jestli by nám mohli pořídit kopie výkresů toho jednoho dalekohledu v Leidenu, u kterého jsem já pracoval, protože bychom si rádi postavili v Brně dalekohled.²⁶ Pamatuju si, že jsem měl pozorovací čas zejména na Štědrý den a na Nový rok a rád jsem ho bral, protože jsem jiný program neměl, rodina byla tisíc kilometrů daleko.

Jak Vám stáž v Leidenu umožnila rozvinout svoji vědeckou práci?

Tam mi dali materiál o hvězdách typu RR Lyrae,²⁷ který oni nashromáždili v jižní Africe,²⁸ a z toho se dalo usuzovat také něco o tom rozložení hmoty. Materiál ale nebyl dostatečně hustý, ty hvězdy se totiž vyskytovaly dost zřídka. Lepší materiál potom byl z rozložení vodíku, ale ten dostal jeden holandský student. Takže možná to, že jsem tehdy nebyl dost uctíván k profesoru Oortovi, způsobilo, že jsem dostal trochu těžší materiál než on. Tedy materiál, ze kterého se toho nedalo moc odvodit.

Můžu se ještě zeptat, vy jste vlastně matematiku studoval dvakrát. V češtině a angličtině, ale v Holandsku prezentace probíhaly v angličtině nebo v holandštině?

No, v holandštině.

A holandsky jste se učil až na místě?

Na holandštinu jsem se začal připravovat už v Brně, sehnali jsme jednu Holanďanku a já jsem k ní chodil na hodiny holandštiny. Tak zrovna jako než jsem jel do Mexika,²⁹ tak jsem zase sháněl někoho z Jižní Ameriky na španělštinu. Když aspoň trochu promluvíte danou řečí, tak jste hned jejich člověk. Já jsem v Mexiku nikdy nebyl považovaný za gringa, což je název Američanů.³⁰

19 Martin Černohorský (1923), fyzik a pedagog, 1948 výpomocný asistent katedry fyziky PříF MU, 1956 vědecký pracovník Laboratoře pro studium vlastností kovů ČSAV, 1967 docent, 1991 profesor PříF MU, 1992–1998 rektor Slezské univerzity.

20 Jiří Grygar (1936), astronom, astrofyzik a popularizátor vědy, 1959 pracovník Astronomického ústavu ČSAV, od 1980 Fyzikálního ústavu ČSAV, dlouholetý spolupracovník L. Perka na pracovišti u dvometru.

21 Luboš Kohoutek (1935), astronom, objevitel komet, 1958 pracovník Astronomického ústavu ČSAV, 1970 emigroval, když se nevrátil ze stáže v Hamburku.

22 PEREK, L., KOHOUTEK, L. *Catalogue of galactic planetary nebulae* (srov. pozn. č. 45). Do roku 2000 patřil k nejcitovanějším bibliografickým položkám Astronomického ústavu AV ČR; srov. též KOHOUTEK, Luboš. *Catalogue of galactic planetary nebulae: updated version 2000*. Hamburg-Bergedorf: Hamburger Sternwarte, 2001.

23 Ukazuje na knihy po strýci Haunerovi.

24 PEREK, Luboš. *Distribution of Mass in the Galactic System. Contributions from the Astronomical Institute of the Masaryk University*, 1947, roč. 1, s. 6.

25 Oort objevil princip diferenciální galaktické rotace. Jako ředitel leidenské observatoře (1945) rozvinul výzkum Galaxie, kometárního mračka, rádiových vlnových délek jako perspektivní metody pozorování.

26 Na základě výkresů Zundermanova reflektoru o průměru 46 cm v Leidenu Perek zkonstruoval větší dvojce, tzv. šedesátku – reflektor o průměru 62 cm v Brně na Kraví hoře, 1954 uveden do provozu.

27 Jde o skupinu pulsujících proměnných hvězd (krátkodobé cefeidy), jejichž světelné křivky mají krátkou dobu maxima.

28 Astronomický ústav v Leidenu využíval v Jižní Africe Transvaal Observatory (1903) v Johannesburgu, než zřídil observatoř Broderstroom s vhodnější lokalizací (1954).

29 K pobytu na observatoři Tonantzintle od února do března 1959 Perek získal stipendium od IAU a Mexické národní univerzity.

30 Výraz ve španělštině používaný ve střední Americe pro označení cizinců bílé pleti, zejména z USA.

Jakým způsobem vedl Mohr brněnský ústav?

Byl to člověk, který mě zachránil, protože když jsem byl v Holandsku, tak on dostal dopis z Prahy, že mě má okamžitě vyhodit.³¹ On ten dopis ale strčil do šuplete a šuple dopis už nikdy neopustil. Informoval o tom mou manželku, která zůstala v Brně, ale ona mně o tom už do Holandska nenapsala, protože já bych byl potom musel uvažovat, jestli se mám vrátit, nebo nemám. Já jsem se pak samozřejmě vrátil, jednak kvůli manželce, jednak tady ještě byla naživu matka a otec. Kdybych tam byl zůstal, způsobil bych tady v těch rodinách hrozný zmatek.

Podarilo se Vám rozšířit odbornou knihovnu v Brně o zahraniční tituly?

My jsme začali vydávat takovou sérii *Contributions from the Astronomical Institute of the Masaryk University*.³² Spolu s těmi útlými sešítky jsem rozesílal dopisy na observatoře. Stovky dopisů typu: „Budte tak laskaví, zakládáme nový ústav, jestli máte svazky vašich publikací, které můžete postrádat, rádi bychom je přijali.“ Tu knihovnu jsme vlastně vybudovali v době, kdy se většina vědeckých výsledků publikovala financemi těch observatoří. A observatoře následně mohly rozesílat ty své publikace. Já jsem se stal členem například, já už nevím, jak se to členství jmenovalo, asi Royal Astronomical Society,³³ a s tím bylo spojeno zasílání anglického časopisu *Monthly Notices*. Také každý rok před válkou vycházela německá ročenka a bibliografie, astronomická bibliografie. Začalo to někdy začátkem století a táhlo se to až do války. Po válce toto obnovil Walter Fricke, ředitel Astronomisches Rechen-Institut v Heidelbergu, ale v angličtině.³⁴ On byl natolik světový, že viděl, že němčina už není evropským jazykem a že se nestala světovým.

Jak jste se potom cítil v roli vedoucího ústavu, když profesor Mohr odešel v roce***1953 do Prahy? Koho on šel do Prahy vystřídat, šel místo profesora Heinricha?***

Šel za profesora Heinricha. A on počítal s tím, že já půjdu na tu univerzitu za ním, ale já jsem dostal rovněž nabídku od doktora Šternberka, na tehdejší Ústřední ústav astronomický, založený prakticky na Ondřejově, na ondřejovské observatoři.³⁵ Viděl jsem budoucnost astronomie spíše v tomhle ústavu, a tak jsem šel na ten ústav ke Šternberkovi.³⁶ S profesorem Mohrem jsem zachoval přátelský vztah, ale na tu univerzitu jsem nešel.

Já Vám moc děkuji, pane docente, v rozhovoru budu rád pokračovat.

Já Vám děkuji za zájem. Já jsem schopný hovořit, ale nespíšu to.

31 V první fázi reorganizace fakultních ústavu do vědeckých odborů (1948) prof. Mohr ještě nemohl být vedoucím vědeckého odboru pro fyziku (byl jím prof. Bohuslav Hostinský), ale jako člen KSČ a Akčního výboru PřF MU se podílel na rozhodování o propouštění svých kolegů a studentů. Vědecký odbor pro fyziku sdružil ústav teoretické fyziky, ústav experimentální fyziky a astronomický ústav.

32 Brněnský astronomický ústav vydával tento mezinárodní časopis od r. 1947; viz též pozn. č. 148.

33 Ovšem členem byl zvolen až r. 1970. MÚA, A AV ČR, f. Luboš Perek, tubus 2, diplom o volbě členem Royal Astronomical Society, 1970.

34 Walter Fricke (1915–1988), profesor teoretické astronomie v Heidelbergu a od r. 1955 také ředitel Astronomického výpočtového ústavu (Astronomisches Rechen-Institut), který od r. 1874 převzal vydávání významné ročenky *Berliner Astronomisches Jahrbuch* (1776–1959). Fricke od r. 1960 zahájil vydávání *Apparent Places of Fundamental Stars*. Po válce se podílel na čilé německo-americké spolupráci v astrofyzikálním výzkumu.

35 Ústřední ústav astronomický, vytvořený r. 1950 ze Státní hvězdárny, se vznikem Československé akademie věd (1952) de facto rozdělil na dvě samostatná pracoviště se společnou technicko-hospodářskou správou – Astrofyzikální observatoř ČSAV (doc. Link, Ondřejov) a Laboratoř pro měření času ČSAV (doc. Šternberk, Praha, Budečská). Po projevu nevole mladých vědců vůči Linkovi (1953) došlo 1. 1. 1954 k sloučení v Astronomický ústav ČSAV.

36 Astronomický ústav v Brně jako samostatné pracoviště zanikl redukcí na oddělení pod katedrou fyziky (1950), kterou vedl Mohr jako straník. Perek se ještě r. 1952 v Brně habilitoval a vedl astronomické oddělení, než 30. 4. 1956 odešel do Astronomického ústavu ČSAV.

Uplatnění metody orální historie v interpretaci rozhovorů

Z rozhovoru s doc. Lubošem Perkem je patrné, že si už dříve uložil narativní strukturu svého životního vyprávění jak pro potřebu sdílení s širší rodinou a kolegy, tak pro vznik biografické knihy z pera L. Koubské. Jedná se o přirozený proces lidské paměti. Při reprodukci paměťových stop byl narátor konzistentní, otevřený otázkám a měl úsilí vyvozovat logické historické dedukce.³⁷

U člověka počatého přesně v době vyhlášení Československa se ve vyprávění propojovalo idealizované dětství s první republikou, nejistota mládí s dramatickou okupací a pracovní profesní výzvy s poválečnou obnovou. Zároveň kriticky poukazoval na limity středostavovského prostředí u svých rozvedených rodičů a jejich partnerů, sociální problémy prvorepublikové společnosti i své vlastní životní chyby (měl volit fyziku, neměl se příliš ambiciózně prezentovat u prof. Oorta). Osudem člověka je nést trest za své chyby nebo osud pracovitou houževnatostí překonávat. Pod vlivem chváleného klasického vzdělání se Perkovi celoživotně dařilo nad trpkým údělem antických hrdinů vyhrávat. Mluví-li narátor o svých úspěších, pak je cílem poučení.

Tato konzistentnost je vidět i z významu přelomových životních událostí, které podle Perka ovlivnily jeho profesní formaci. V tomto ohledu se skutečně zajímavě spojuje aktuálnost historického momentu a schopnost Perka pohotově zareagovat na nabídku a kombinovat ji se svými zkušenostmi. Volba proponovaného referátu o aktuálních filozofických problémech teorie relativity, jež v diskusi dříve ovlivnil také strýc Hauner, přesměrovala syna z právnické rodiny na přírodovědu. Schopnost samostudia z prestižních a zároveň kvalitních anglických učebnic matematiky zvýšila jeho kvalifikovanost a současně plnila funkci určitého závazku po tragicky zahynulém strýci.³⁸ Precizní přístup k práci (byť) v německé konstruktérské firmě použitím Besellových diferenciálních rovnic vedl ke skutečnosti, že svůj první odborný článek publikoval už v roce 1945. Tím spíše předhonil vrstevníky a stal se pomocným lektorem na ČVUT. Schopnost orientace v matematických metodách ho upřednostňovala stát se Mohrovým asistentem v Brně, protože Perkův excelentní výzkum uplatňoval moderní astrofyzikální metody (pozorování pohybů hvězd) a pomocí statistických metod hledal model galaktické rotace, což bylo perspektivní

pro bádání (nejen) prof. Oorta v Leidenu. Z rozhovoru je mimovolně patrné zaostávání vědeckého výzkumu pražského astronomického ústavu ve srovnání s novým brněnským pracovištěm, které se zásluhou Perka podílelo na cirkulaci astronomických časopisů a tím i výměně zpráv z pozorování a pobytech hostujících pozorovatelů na zahraničních observatořích. Přestože Mohr následně svůj výzkum ani publikace nerozvíjel (soustředil se na pedagogickou, organizační a politicky osvětovou činnost), vytvořil pevný základ pro konstituování moderních astronomických disciplín (v Perkově případě stelární astronomie).

Zde vynikne skutečnost, že namísto přijetí každé kariérní nabídky (jít s Mohrem na MFF UK) byla narátorovi bližší vlastní výzkumná práce v daném oboru. Zasloužil se jak o vybudování univerzitní hvězdárny na Kravíhoře v Brně, tak o konstrukci tamní šedesátky – zrcadlového dalekohledu na základě obkreslených výkresů z Leidenu. Zároveň správně vyhodnotil své rodinné kádrové limity pro univerzitní kariéru po roce 1948, když zjistil, že bez Mohrova zastání by byl vyhozen. Naopak možnost rozvíjet hvězdnou astrofyziku ve svobodnějších podmínkách v Akademii věd ho vedla k odchodu do Astronomického ústavu ČSAV. Vzhledem k tamním lidsky (i stranicky) napjatým vztahům je zajímavé, jak Perkův příchod hodnotil jeden z mladších vrstevníků Miroslav Plavec: „K založení odpovídajícího oddělení na Ondřejově byl odpor, celkem pochopitelný: znamenalo to dalšího uchazeče o kus rozpočtového krajíce. Spása přišla, jako kdysi křesťanství, z Moravy. V létě 1956 přešel z Brna do Budečské doc. Luboš Perek a založil tam skupinu pro hvězdnou dynamiku. Zde byl vynikající vědecký pracovník s nepochybnou kvalifikací, uznávanou i mezinárodně, a navíc vynikající diplomat v tom dobrém smyslu.“³⁹

Tak jako zde, narátoři obecně mají tendenci k anachronickému pohledu. Perkovy zásluhy a diplomatické schopnosti se projeví zejména až v Československé akademii věd. Ahistorické a zdánlivě logické dedukce ostatně použil v rozhovoru sám Perek, když hodnotil Masarykův boj o pravost RKZ nebo interpretoval poměry mezi českou a německou univerzitou.

Rozhovor s aktérem však může pomoci oprostit ustálenou naraci od současného pohledu a případného nánosu mýtů nebo dřívějších interpretací.⁴⁰ Další informace o osobnosti aktéra a jeho motivacích je možno získat z interakce s narátorem mimo nahrávání rozhovoru.⁴¹ Tato setkání probíhala v době,

37 Příkladem je zmínka o vlivu Sissi, zpochybnění českého rázu KFU v souvislosti s Kutnohorským dekretem nebo dedukce o příchodu Germánů a zotročených Slovanů z východu.

38 Ukazuje se tím dobový význam knih a samostudia pro vzdělávání vědců, čímž je možné vést diskusi právě s matematikou a ptát se na úroveň autodidaktů a jejich roli pro vědní obor.

39 PLAVEC, M. *Přes překážky ke hvězdám*, s. 193.

40 DOEL, R. E. Oral history of American science: A forty-year review. *History of Science*, 2003, roč. 41, č. 4, s. 349–378.

41 COMFORT, N. When your sources talk back: Toward a multimodal approach to scientific biography. *Journal of the History of Biology*, 2011, roč. 44, č. 4, s. 651–669; SMOCVITIS, V. B. Living with your biographical subject: Special problems of distance, privacy and

kdy jsem přebíral od Luboše Perka jeho osobní archiv i fotografickou sbírku. Proto jsem se následně rozhodl natočit další, kratší rozhovory, které překračují ustálený narativ pamětníka a umožňují kriticky ověřovat metodu orální historie, mj. zdůvodňují časosběrný přístup nebo potřebu organizovat více sezení s pamětníky.⁴² Za nosné pokládám kombinovat ji s výzkumem generačního vědomí.

Pokud zúžím otázky prvního rozhovoru v zásadě do tří tematických celků, sledoval jsem:

- I.) studium na gymnáziu, vliv rodiny a prvorepublikový nacionalismus,
- II.) studium vychýlené uzavřením českých vysokých škol a činnost za protektorátu,
- III.) úspěšné dokončení studia a první kariérní úspěchy v Praze, Brně a Leidenu.

Ze srovnání s dodatečně vedeným rozhovorem se v každém celku ukázaly zcela nové, zásadní poznatky pro habitus vědce. Ačkoli narátor původně líčil vděčnost prarodičům a jejich velký podíl na jeho výchově, na formování jeho generační identity se v adolescenci výrazněji zapsal skauting, nejbližší kamarádi či možnost cestovat. Ačkoli Perkův dědeček inklinoval ke krajním pravicovým politickým proudům, Luboš nadšeně sledoval dělnickou olympiádu v Barceloně, seznamoval se s mohamedánskými studenty, dovedl v Istanbulu pomoci sudetskému Němci jako krajanovi. Finanční potenciál středostavovského zázemí spíše využil k vytváření kamarádských kontaktů a překonávání různých bariér. Na základě rozhovorů tak lze ukázat habitus jako trajektorii v životě jedince, která se dynamicky utváří skrze dlouhodobou interakci se sociálním kontextem.⁴³

Adolescent po první státnici byl náhlým uzavřením vysokých škol postaven před zásadní životní otázku. Ač z ustálené narativní sekvence vyznívalo, že opsal témata k druhé státnici, aby se mohl samostudiem připravovat, dodatečně přivolaná vzpomínka odkrývá zcela legitimní potřebu poradit se s profesorem o možnosti dokončit studium v Německu. Nacionalistické přesvědčení o rezistenci nebylo u narátora tak silné (jako třeba v případě jeho bratrance Edgara Haunera, který neopatrnou odbojovou činností způsobil zatčení otce)

trust in the biography of G. Ledyard Stebbins Jr. *Journal of the History of Biology*, 1999, roč. 32, č. 3, s. 421–438.

42 Ustálený narativ je možné na sezení s pamětníkem prověřit a nabourat také použitím fotografií. Viz FREUND, Alexander, THOMSON, Alistair (eds.). *Oral History and Photography*. New York: Palgrave Macmillan, 2011. Šest případových studií v druhé části knihy ukazují, jak fotografie tvoří dějiny.

43 WACQUANT, Loïc. Pierre Bourdieu. In STONES, Rob (ed.). *Key Sociological Thinkers*. Basingstoke – New York, 2008, s. 268.

ve srovnání s potřebou dokončit studium. Výsledné rozhodnutí vyrůstalo spíše z pochopení loajálních vztahů v rámci české akademické obce (profesorovo naznačení), čímž se současně nijak nerelativizuje Perkovo vlastenectví či národní hrdost v podobě účasti na pohřbu Jana Opletala, která už byla zdůrazněna v knižní biografii.⁴⁴ Narátor ji nicméně v rozhovoru opravil, neboť jak se ukázalo, nestál přímo u Opletalovy rakve.

V dodatečném rozhovoru Perek přesvědčivě ukázal, že doba okupace prolínající se s vrcholícím obdobím jeho válkou prodloužené adolescence (vztáhneme-li ji formálně k momentu absolvování studia)⁴⁵ byla naplněna životním elánem (výlety s kamarády), radostným vztahem s partnerkou Vlasty, plánováním společné budoucnosti (sňatek ještě před dokončením studia) a využíváním všech příhodných možností: pokračování v astronomickém pozorování na fakultní observatoři, učení se cizích jazyků, elektroprůmyslovka, zkušenosti z konstrukční firmy a v neposlední řadě dobrovolnická účast obou novomanželů v květnovém povstání. Vzhledem k takto strukturovanému poli mladého páru je možné, že šlo sice o logický, ale vlastně nepřipravený krok. Tím vším lze podtrhnout význam pohledu zdola pro dějiny vzdělávání, zvláště v situacích, kdy byly univerzity uzavřené, poté přeplněné a pak násilně transformované.

Pozdější vývoj životních událostí (i politických narativů) vedl v Perkově paměti přirozeně k akcentaci známých klíčových momentů. Naraci svobody či odboje bylo lze v období socialismu uplatnit jako uvědomělý boj proti fašismu.

Přesto dodatečný rozhovor a rovněž archivní prameny v osobním fondu dokládají mnohem pestřejší každodennost. Zatímco jeden průkaz ke květnovému povstání posléze několikrát využil při skládání svých kádrových materiálů,⁴⁶ kolekce fotografických alb ze 40. let svědčí o snaze zachovat vzpomínku na mnoho krásných událostí z výletů s přáteli a partnerkou. Pod tímto úhlem zatím nebyl archivní materiál interpretován.

Závěr

Evidentní nedostatek mladých kádrů, pociťovaný na konci války, logicky odůvodňoval potřebu zapojit ve vědecké i pedagogické práci první poválečné absolventy. Tato první kohorta studentů astronomie (1945–1955) byla silná nejen

44 KOUBSKÁ, L. *Hvězdář diplomat*, s. 17.

45 Více k problematice generací a habitu například EDMUNDS, Jane, TURNER, Bryan S. *Generations, Culture and Society*. Buckingham – Philadelphia: Open University, 2002, s. 13–16.

46 MÚA, A AV ČR, fond Luboš Perek, sign. Ia, Osobní doklady.

svým počtem, ale také tím, že mnozí aktéři se astronomií zabývali amatérsky již za války (samostudium, vlastní pozorování, fenomén lidových hvězdáren) nebo se stávali členy Československé astronomické společnosti ještě před příchodem na vysokou školu, případně publikovali nebo byli „zaměstnaní“ v Ondřejově či Klementinu ještě před dokončením studia (např. Zdeněk Ceplecha).

Další specifikem vzdělávání astronomů je role knih a časopisů. Jestliže meziválečná i poválečná generace sdílela stále jednu z prvních českých učebnic astronomie, Grussovy *Základy theoretické astronomie* z roku 1898, Perek postavil svůj potenciál především na anglických učebnicích matematiky. Také díky tomu se jevil Mohrovi jako vhodný adept na asistentské místo. Důležité je postihnout také schopnost vstoupit do vztahů v rámci vědecké sítě, kterou lze bezesporu označit jako epistémickou komunitu.⁴⁷ Perek díky Mohrovi ještě více rozvinul kontakty českých astronomů s Janem Oortem, profesorem na univerzitě v Leidenu a tajemníkem (1935–1948) a posléze prezidentem Mezinárodní astronomické unie (1958–1961). Ukázalo se, že v obou těchto funkcích měl později prof. Oorta nahradit.

Poznatky využívající metodu orální historie v rozhovorech s vědci ukazují, že mnohé informace jsou všem členům konkrétních vědeckých komunit tak samozřejmé, že nikdo nepovažuje za nutné se o nich jakkoliv zmiňovat v tradičních pojednáních o historii svého oboru či pracoviště. Zákonitě se pak nepromítají do dějin vědních oborů zpracovaných na písemných pramenech a vlastních publikovaných vzpomínkách, laudatiích a nekrologech. Rozhovory s Lubošem Perkem tak otevírají nové otázky pro interpretaci. Rané zkušenosti aktéra totiž mají stěžejní váhu. Jeho habitus klade důraz na kompatibilitu nových informací se vzorci vytvořenými v minulosti a preferuje posílení stávajících dispozic na úkor jejich transformace.⁴⁸ Perkův vstup do akademického pole rozhodně nepodléhal náhodě, politickému rozhodnutí ani nevycházel z rodinných vazeb (Perkovi neměli v oblasti přírodních věd žádné konexe), ale byl strukturován tím, jak úspěšně si ten který absolvent osvojil erudici, přinesl vlastní podněty a dovedl se integrovat v rámci vědecké školy (Mohrova stelární astronomie). Ve studii jsem se proto snažil ukázat, v čem je inovativní analyzovat dějiny univerzity zdola pohledem studentů (resp. dějiny vzdělávání i dějiny vědeckých institucí pohledem začínajících vědců) a opřít se o ústní výpovědi aktérů, s jejichž pomocí lze rekonstruovat generační vědomí daného kolektivu.

Při srovnání obou editovaných rozhovorů se první jevil jako forma život-

ního vyprávění. Ta by podle použité metodologie měla směřovat ke komunikační paměti a často bývá spojována s rodinnou pamětí,⁴⁹ což by odpovídalo obsahu rozhovoru věnovaného rodině a Perkovým důrazům na roli prarodičů v jeho výchově a na osud rodičů i širší rodiny (Haunerovi). Ovšem vzhledem k tomu, jak významnou osobností byl narátor (i jeho dědeček), jakou roli zastával v astronomické epistémické komunitě, začalo se jeho biografické vyprávění institucionalizovat. Struktura vzpomínek a vybrané důrazy směřovaly stále více k obsahům kulturní paměti, jejíž formy jsou spojeny s ceremoniemi a jsou „muzealizovány“ a veřejně sdíleny. Je tedy na základě této reflexe možné označit rozhovory s experty jako specifické, směřující k objektům kulturní paměti?⁵⁰ Takovým by mohl být slavný dvoumetr – největší dalekohled v Československu o průměru zrcadla 2 metry konstruovaný v letech 1959–1967, v roce 2012 přejmenován na Perkův dalekohled.

Prostřednictvím dodatečných rozhovorů s expertem se naopak posílil jeho vztah důvěry k tazateli a došlo k mezigeneračnímu předávání osobní životní historie, která se jako by nevešla do struktury autobiografie. Ačkoli metodiky zařazují komunikační paměť pro svou orální a transgenerační povahu do rodinné historie, Luboš Perek se o ni podělil v dodatečných rozhovorech. Tradiční diferenciací mezi kulturní a komunikační pamětí si v rozhovorech s experty vyžaduje preciznější rozlišení, až přehodnocení.

Tomáš W. Pavlíček
Masarykův ústav a Archiv AV ČR
pavlicek@mua.cas.cz

47 HAAS, P. M. Epistemic Communities, s. 2.

48 BOURDIEU, P. *Homo Academicus*, s. 53–61.

49 SARYUSZ-WOLSKA, Magdalena. *Pamięć zbiorowa i kulturowa. Współczesna perspektywa niemiecka*. Kraków: Universitas, 2009, s. 351–410.

50 ASSMANN, Jan. Communicative and cultural Memory. In ERLL, Astrid, NÜNNING, Ansgar (eds.). *Cultural Memory Studies. An International and Interdisciplinary Handbook*. Berlin – New York: Walter de Gruyter, 2008, s. 109–118.

Zdeněk a Vilemína Perkovi s novorozeným synem (pozitiv na papírové podložce, 1919, adjustováno do kartonu, výřez 9,8 × 13,4 cm, sépie, MÚA AV ČR, f. Luboš Perek, katalog fotografií, rodinné)

Kopání díry pro stožár na skautském táboře ve Spale poblíž Lodži (červenec 1935, adjustováno do fotoalba dovolená 1932–1935, × cm, čb, MÚA AV ČR, f. Luboš Perek, fotoalba)

Luboš Perek s dědečkem Václavem Perkem v Ledči nad Sázavou (pozitiv na papírové podložce, 1930, adjustováno do fotoalba Lubošovy obrázky, × cm, čb, MÚA AV ČR, f. Luboš Perek, fotoalba)

Skaut Luboš Perek na výletě před Palacio Nacional v Barceloně (pozitiv na papírové podložce, 1936, 7 × 4,6 cm, čb, MÚA AV ČR, f. Luboš Perek, katalog fotografií, č. 0017)

Oktaván Luboš Perek (pohlednice, 1936, 13,3 × 8,4 cm, čb, MÚA AV ČR, f. Luboš Perek, katalog fotografií, č. 0016)

Momentka pracovníků firmy Junkers z konce totálního nasazení, L. Perek vpravo (pozitiv na papírové podložce, duben 1945, 8,5 × 13,2 cm, čb, MÚA AV ČR, f. Luboš Perek, katalog fotografií, č. 0114)

Student Perek v rozhovoru s profesorem Vladimírem Václavem Heinrichem (pozitiv na papírové podložce, 1937, 12,4 × 9 cm, čb, MÚA AV ČR, f. Luboš Perek, katalog fotografií, č. 0119)

S manželkou Vlastou v Brně (pozitiv na papírové podložce, asi 1946, adjustováno do fotoalba Vidla Trapová, × cm, čb, MÚA AV ČR, f. Luboš Perek, fotoalba)

Diskuse na stavbě univerzitní observatoře na Kraví hoře v Brně, druhý zleva L. Perek (pozitiv na papírové podložce, [1950–1953], 8,8 × 13,4 cm, čb, MÚA AV ČR, f. Luboš Perek, katalog fotografií, č. 0117)

Astronom u tzv. „šedesátky“ – dalekohledu na Kraví hoře v Brně (pozitiv na papírové podložce, 1953, 11,2 × 8,5 cm, čb, MÚA AV ČR, f. Luboš Perek, katalog fotografií, č. 0033)

Přehled akvizic a zpracovaných fondů v Oddělení osobních a historických fondů Masarykova ústavu a Archivu AV ČR, v. v. i. v letech 2020–2021

V roce 2020, kdy vzniklo spojením stávajících dvou oddělení (Oddělení osobních a institucionálních fondů do roku 1952 a Oddělení Archiv Ústavu T. G. Masaryka) nové Oddělení osobních a historických fondů, se uskutečnily akvizice 4 nových osobních fondů a byly získány 3 přírůstky ke stávajícím fondům. V roce 2021 byla ukončena akvizice 5 nových osobních fondů a bylo získáno 6 přírůstků ke stávajícím fondům.

V roce 2020 jde o nové osobní fondy Václav Jan Staněk (NAD 683); Ladislav Cejp (NAD 685); Josef Říman (NAD 686); Anna Habersbergerová (NAD 687).

V roce 2021 jde o fondy Jan Hladký (NAD 688); Pavel Oliva (NAD 689); Pavel Chrásk (NAD 690); Rudolf Zahradník (NAD 691); Demokratický klub (NAD 692).

Václav Jan Staněk (1907–1983) byl významný český zoolog, mykolog, botanik, fotograf, kameraman, režisér, spisovatel, popularizátor přírodních věd. Jeho fotoarchiv, zaevidovaný v roce 2020, měl rozsah 42,3 bm. V roce 2021 byl získán nový přírůstek fotografických archiválií o rozsahu 0,5 bm.

Fond **Ladislava Cejpa** (1910–1959), anglisty, literárního historika, spisovatele a univerzitního pedagoga (Univerzita Palackého, Olomouc), o rozsahu 1,7 bm obsahuje převážně životopisný materiál a odborné a literární dílo.

Fond **Josefa Římana** (1925–2019), lékaře, biochemika, molekulárního biologa a genetika, profesora na PřF UK, ředitele Ústavu molekulární genetiky ČSAV (1975–1991), vědeckého sekretáře ČSAV (1978–1980), místopředsedy ČSAV (1981–1985), předsedy ČSAV (1986–1989), má rozsah 8,4 bm. Bohatě dokumentuje původcovu profesní dráhu a vědeckou práci.

Fond **Anny Habersbergerové** (1932–2020), vědecké pracovnice Ústavu jaderného výzkumu ČSAV v Řeži, má rozsah 0,32 bm. Jsou v něm zastoupeny osobní doklady, odborné práce a ilustrační materiál.

Fond **Jana Hladkého** (nar. 1934), vedoucího vědeckého pracovníka Fyzikálního ústavu ČSAV / AV ČR v oddělení vývoje detektorů a zpracování dat,